SIGMUND FREUD

Interpretarea viselor

Traducere de Nicolae Anghel
Editura Măiastra Bucureşti- l991

Într-o epocă, pe care o putem numi preştiinţifică, umanităţii nu-i era greu să-şi interpreteze visele. Cei care şi le aminteau la trezire, le considerau ca o manifestare binevoitoare sau ostilă a puterilor superioare, zei sau demoni. Odată cu naşterea spiritului ştiinţific toată această ingenioasă mitologie a fost devansată de psihologie şi, în zilele noastre toţi savanţii, cu excepţia unui mic număr, sînt de acord să atribuie visul activităţii psihice a însuşi celui care doarme.

Totodată, ipoteza mitologică fiind respinsă, a devenit necesar să se caute visului noi interpretări. In ce condiţii se produce visul ? Care sînt relaţiile sale cu activitatea psihică din starea de veghe ? Cum sînt susceptibile excitaţiile venite din exterior să-l influenţeze pe cel care doarme ? De unde provin aceste detalii care, prea adesea, repugnă gîndirii omului treaz şi această discordanţă între mijloacele de expresie ale visului şi stările afective care-l întovărăşesc ? De unde vine, în cele din urmă, instabilitatea visului ? De ce la trezire el este respins de către gîndire ca un element străin şi se şterge, integral sau parţial, din memorie ? Aceste întrebări, care de secole cer un răspuns, n-au găsit pînă azi unul satisfăcător.

Problema care ne interesează în primul rînd, cea a semnificaţiei visului, se prezintă sub două aspecte: se caută semnificaţia visului din punct de vedere psihologic şi locul iui în seria fenomenelor psihice; mai mult, se doreşte să se afle dacă visul este susceptibil de interpretare şi dacă conţinutul visului, ca orice alt produs psihic căruia am fi tentaţi să-l asimilăm, prezintă un "sens".

Considerînd starea actuală a problemei, ne aflăm în prezenţa a trei tendinţe distincte.

Prima, care pare să fie un ecou tîrziu al epocii în care visului i se atribuia o origine **supranaturală, îşi** găseşte expresia la un anumit număr de filosofi. **Pentru ei,** producerea visului şi-ar avea principiul **într-o stare** specială a activităţii psihice. Aceasta ar fi un **gen** de înălţare a sufletului la o stare superioara. Aceasta **este,** spre exemplu, opinia lui Şchubert: **"Prin** vis, **spiritul se** eliberează de obstacolele naturii exterioare, **sufletul** scapă de lanţurile senzualităţii".J**Fără a merge atît de** departe, alţii afirmă totuşi că vjseleZjînt, **în esenţă,** excitjaţu j3sjhice, că sînt manifestări **ale anumitor forţe** psihice^ pe care starea de veghe le împiedică să se dezvolte liber. Fapt este că în anumite domenii **(spre** exemplu, cel al memoriei) majoritatea observatorilor atribuie manifestărilor visului o superioritate evidentă.

In ceea ce îi priveşte pe medicii care scriu despre vis, ei profesează, în general, o opinie diametral opusă celei a filosofilor. Ei acordă cu greu visului valoarea unui fenomen psihic. El__ar fi provocat, după ei, de către excitaţiile^ corporafe şi senzoriale pe care le resimte cel care""doarme, atît~de la lumea "exterioară cît şi de la propriile organe interne. In acest caz, conţinutul visului **ar** fi, deasemenea, lipsit de sens şi la fel de imposibil de interpretată precum notele scoase la întîmplare pe claviatură de către o mînă neexperimentată în muzică, **iar** definiţia visului ar fi, pur şi simplu, aceasta: "Un proces material totdeauna inutil şi foarte adesea morbid" (Bing). Toate semnele caracteristice ale visului se explică atunci prin activitatea incoerentă a anumitor grupuri de celule care rămîn în stare de veghe în creier, sub imperiul acestor excitaţii fiziologice, în timp ce restul organismului se află cufundat în somn.

7 Sentimentul popular, influenţat mediocru de către aceste aprecieri ale ştiinţei şi puţin riguros cu privire la originile profunde ale visului, se încăpăţînează în antica sa

credinţă. Pentru el, visul are un sens şi acest sens ascunde o previziune*/ Pentru a o elibera din conţinutul visului, care este adeseori mult prea confuz şi misterios, este necesar să se aplice anumite procedee de interpretare, iar aceste procedee constau, în general, în înlocuirea conţinutului visului, **aşa** cum **a** rămas el în memorie, printr-un alt conţinut. Transpunerea se poate face în amănunt, cu **ajutorul unei** "chei" care nu trebuie să varieze. Se **poate, deasemenea, înlocui dintr-o data** obiectul esenţial al visului printr-un alt obiect **faţa de** care primul n-ar fi decît .simbolul.

Oamenii **serioşi** zîmbesc **la** aceste copilării, **căci noi ştim cu toţii că "a visa înseamnă a te înşela".**

II

Mare mi-a fost surpriza cînd, într-o zi, am remarcat că cea mai corectă concepţie despre vis nu trebuie căutată la medici ci la profani, unde ea rămîne încă ascunsă, pe jumătate, de superstiţie! In ceea ce priveşte visul, am ajuns la concluzii neprevăzute, care mi-au fost oferite de o nouă investigaţie psihologică, aceeaşi care mi-a adus mari servicii în tratamentul angoaselor, obsesiilor, ideilor delirante şi a altor conflicte şi care, de atunci, a fost adoptată sub numele de "psihanaliză" de către o întreagă şcoală de cercetători. Majoritatea acestor practicieni nu au putut să nu recunoască numeroase analogii între vis şi tulburările psihologice de toate genurile care se constată în starea de veghe. Ni s-a părut deci interesant să aplicăm imaginilor visului acelaşi procedeu de investigaţie care şi-a dovedit virtuţile faţă de imaginile psihopatice. Ideile de angoasă şi ideile de obsesie sînt străine unei conştiinţe normale, exact cum sînt visele faţă de o conştiinţă în stare de veghe. Originea lor, ca şi cea a visului, se cufundă încă în inconştient. Dacă s-a apreciat drept interesant, din punct de vedere practic, studiul naşterii şi dezvoltării acestor imagini psihopatice, aceasta s-a datorat faptului că a fost demonstrat experimental că este suficientă descoperirea căilor inconştiente prin care ideile morbide ale unui individ întîlnesc restul conţinutului lui psihic pentru ca simptomul nevrotic să fie rezolvat şi ca ideea morbidă să devină complet reprimabilă. Psihoterapiei i se datorează, deci, procedeul de care mă folosesc pentru a rezolva problema visului.

Acest procedeu este uşor de descris, dar aplicarea sa necesită experienţă şi abilitate. Să presupunem că avem de-a face cu un bolnav afectat de ideea de angoasă. Il vom invita să-şi fixeze atenţia asupra acestei idei, dar nu cum a făcut-o în alte rînduri, ca să bată cîmpii, ci pentru a-i scruta cu claritate toate feţele şi a-i destăinui medicului, fără rezervă, orice îi va trece prin minte. Cel mai adesea, bolnavul începe prin a răspunde că atenţia sa este incapabilă să sesizeze ceva. Trebuie să fie contrazis şi să i se afirme energic că este imposibil să nu i se prezinte nici un fel de imagini. Si, de fapt, se va ajunge curînd să se producă o mulţime de idei şi de asociaţii de idei; dar ele vor fi, cu regularitate, precedate de o remarcă a pacientului prin care el le va declara absurde sau insignifiante, ori va pretinde că ele i-au venit în minte din întîmplare, fără să fie legate prin ceva cu tema propusă. Se observă atunci că, în mod sigur, tocmai această autocritică este cea care l-a împiedicat pe bolnav să-şi exteriorizeze imaginile sau chiar să le conştientizeze. Dacă poate fi convis ca, renunţînd la criticarea ideilor sale, să continue pur şi simplu să enunţe toate asociaţiile, pe care un efort susţinut al atenţiei-le face să-i vină în minte, se obţine un material psihic care se află în legătură directă cu ideea morbidă iniţială şi permite descoperirea asociaţiilor existente între această ideeşi viaţa psihică a bolnavului, graţie cărora medicul va sfîrşi prin a înlocui ideea morbidă cu o idee nouă, adaptată exact cerinţelor psihologice ale pacientului său.

Nu este locul aici pentru a se examina ipotezele pe care se bazează această

experienţă, nici concluziile care se -desprind din faptul că ea este infailibilă. Este suficient să spunem că fixîndu-ne atenţia asupra asociaţiilor "involuntare", asupra celor "care ne împiedică să gîndim", asupra celor pe care autocritica se grăbeşte să le respingă ca fiind insignifiante obţinem, alături de ideea morbidă, un material care ne va permite s-o eliminăm. Dacă se încearcă procedeul de către cineva asupra sa însuşi, cel mai bun mijloc de a susţine experienţa este acela de a nota în scris, pe măsură ce se prezintă, ideile a căror apariţie nu se explică.

Aş vrea acum să arăt rezultatul la care se poate ajunge aplicînd această metodă la interpretarea visului. In principiu, orice vis s-ar preta în mod egal la demonstraţia mea, dar eu prefer, din diferite motive, să-l aleg pe cel pe care l-am avut noaptea trecută.Este scurt,ceea ce ne permite să-l folosim şi ceea de am reţinut din el este absurd şi confuz, aşa cum am dorit. Iata conţinutul acestui vis pe care l-am notat imediat după trezire:

O reuniune la **o** masă - **sau la o masa de restaurant. Se serveşte** piure **de spanac. Doamna EX. este aşezată** lîngă mine şi este **întoarsă în întregime spre mine.** Ea **îmi** pune familiar mîna pe **genunchi.** Eu **fac un gest pentru a-i îndepărta mîna. Atunci** ea **îmi spune: "Aţi avut întotdeauna ochi atît de frumoşi". Si eu disting, confuz, ceva care** seamănă cu un desen **reprezentînd doi ochi sau sticlele** unei perechi de ochelari.

Iată visul, sau cel puţin, iată ce am putut eu să notez.. Il găsesc obscur, insignifiant şi aproape surprinzător. Doamna E.L. este o persoană cu care eu am -avut vagi relaţii de prietenie şi cu care, după cîte ştiu, n-am dorit să am altele. Este multă vreme de cînd n-am mai văzut-o, şi nu cred să fi auzit vorbindu-se de ea în ultimul timp. Nu întîlnesc, în desfăşurarea acestui vis, nici o urmă de afectivitate.

Cu cît reflectez mai mult asupfâ lui, cu atît îmi pare mai puţin inteligibil. Trebuie să procedez acum la examenul meu introspectiv şi să notez, fără părtinire, dar şi necritic, ideile care-mi vor veni în minte. Dar nu-mi trebuie mult timp pentru a-mi da seama că această muncă este mult mai uşoară dacă descompun mai întîi visul şi elementele sale şi dacă grupez, în jurul acestor fragmente izolate, ideile care se leagă între ele.

Reuniune, Masă sau **Masă** la **restaurant.Imi** amintesc mai întîi incidentul cu care s-a încheiat seara de ieri. Pe cînd plecam de la o mică reuniune în tovărăşia unui prieben, acesta s-a oferit să ia o maşină şi să mă conducă acasă. "îmi place aşa de mult, adăugă el, inventarea taximetrului. Il cauţi din ochi, îl ocupi, te îndepărtezi..." După ce am urcat în maşină şi şoferul -a potrivit în aşa fel geamul încît să se poată vedea suma taxată, 60 helleri, am reluat glumind: "Abia ne-am aşezat şi iată-ne îndatoraţi. Taximetrul este ca masa la restaurant, simţi că devii avar şi egoist, obligat fiind să te gîndeşti la suma care creşte. Ea creşte prea repede şi ţi-e teamă că n-o să-ţi ajungă banii. La masă la restaurant am întotdeauna această preocupare puţin comică de a nu lăsa preţul consumaţiei să se stabilească în detrimentul meu". Si am citat, recunosc, fără cine ştie ce legătură, două versuri ale lui Goethe:

"Voi ne daţi viaţă, voi ne lăsaţi ca, săraci, să contractăm o datorie..."

O a doua idee relativă la masa la restaurant: cu/ cîteva săptămîni în urmă, aflîndu-mă la masă într-un han din Tyrol, am avut o discuţie cu soţia mea. Mi-a displăcut că ea făcea oferte de vînzare unor persoane cu care eu vroiam cu orice preţ să evit relaţiile comerciale. Am rugat-o să nu le dea atenţie acelor străini şi să se ocupe de mine. Aici îmi pare că, într-un fel sau altul, mă simţisem frustrat de masa aceea. Ceea ce mă frapează acum,deasemenea, este contrastul dintre atitudinea soţiei mele la acea masă şi cea pe care a luat-o în vis doamna E.L. care se întorsese în întregime spre mine.

Altă remarcă: acest detaliu din visul meu este reproducerea unei mici scene care a avut loc între soţia mea şi mine pe vremea cînd eu îi făceam curte pe ascuns. Ea mă mîngîiase pe sub masă, ca răspuns la o scrisoare în care o cerusem în căsătorie. In vis, persoana străină E.L. este cea care o înlocuieşte pe soţia mea.

Doamna E.L. este fiica unui om căruia eu i-am datorat cîndva bani. Aici descopăr o relaţie nebănuită între detaliile visului meu şi ideile pe care el mi le trezeşte.-^p^cJjjnŢnăreşUlanţul asocia^iloj^care porneşte de la unul dintre~elementele~ vTsului, te~găseşti condus element. AltTeTspus^~există fntre ideile stimulate de vis legături care nu sînt discernabile în visul însuşi.

Cînd o persoană pare să conteze pe serviciile alteia, fără să-şi dea ea însăşi cea mai mică osteneală, în ce termeni se obişnuieşte să i se reproşeze ? I se spune: "Credeţi că sîntem aici pentru ochii dumneavoastră frumoşi ?" Astfel încît, cuvintele pronunţate în visul meu de doamna E.L.: "Aţi avut întotdeauna ochi atît de frumoşi", nu semnifică altceva decît: "Ceea ce s-a făcut, s-a făcut din dragoste pentru dumneavoastră; aţi avut întotdeauna gratuit ceea ce v-aţi dorit". Bineînţeles că este adevărat contrariul. Prietenii mei m-au făcut întotdeauna să plătesc scump serviciile lor.Iată de ce curii sa gratuită cu maşina, ieri seara, cu prietenul meu, m-a frapat ca o împrejurare de excepţie.

Pe de altă parte, celuilalt prieten, la care am fost ieri seară la cină, i-am fost adesea îndatorat. Intr-o altă zi, am ratat o ocazie să mă achit faţă de el. Nu i-am făcut decît un singur cadou, o cupă veche cu doi ochi pictaţi pe ea. Ea se numeşte "Ochială" şi te fereşte de deochi. Prietenul de care vorbesc este oculist. Ieri seară i-am cerut, deasemenea, amănunte despre un bolnav pe care i-l trimisesem să-l consulte într-o problemă de ochelari.

Remarcăm aici că aproape toate elementele visului meu se regăsesc în ideile de mai sus. Rămîne să ne întrebăm ce reprezintă piureul de spanac servit la masă. Ei bine, piureul evocă o altă scenă, care s-a petrecut într-o altă zi la mine acasă, pentru că un copil - acela chiar poate să-şi revendice ochi frumoşi - a refuzat să mănînce piure. Eu, deasemenea, în copilărie aveam oroare faţă de această legumă şi doar mai tîrziu mi s-au schimbat gusturile şi am apreciat-o. Astfel încît, menţionarea acestei mîncări ataşează la imaginea băieţelului pe cea a propriei mele copilării. "Consideră-te fericit că ai piure de spanac, spunea mama, care dezaproba aceste maniere, mulţi copii ar fi foarte mulţumiţi să fie în locul tău". Aceasta mă duce cu gîndul la obligaţiile părinţilor faţă de copiii lor şi cuvintele lui Goethe:

"Voi ne daţi viaţă,

*° Voi ne lăsaţi ca, săraci, să contractăm datorii...", alăturate de cele de mai înainte, dobîndesc un sens nou. Să ne oprim şi să aruncăm o privire asupra rezultatelor la care am ajuns pînă aici. prin analiza acestui vis. Am început prin a izola toate detaliile, rupînd astfel legătura care le alătura unul de altul. Apoi, pornind de la fiecare din aceste detalii, am urmărit asociaţiile de idei care mi le trezea. Am obţinut, prin acest mijloc, un ansamblu de gînduri şi reminiscenţe, printre care am recunoscut un număr considerabil de elemente esenţiale ale vieţii mele intime. Materialul adus astfel la lumină, prin analiza visului, se găseşte în relaţii strînse cu visul însuşi. Dar un simplu examen al conţinutului visului nu mi l-ar fi descoperit. Visul era incoerent, neinteligibil şi lipsit de orice element afectiv. In ideile pe care eu le desfâşor în spatele său se simte, dimpotrivă, o afectivitate intensă" şi bine motivată. Aceste idei se înlănţuie într-o logică perfectă şi, în aceste asociaţii, imaginile care au cea mai mare importanţă se reproduc mai frecvent decît altele. In conţinutul visului pe care l-am propus ca exemplu, unele din

aceste idei esenţiale nu sunt reprezentate: opoziţia dintre "interesat" şi "dezinteresat", noţiunea de "datorie" şi cea de "cadou". In acest ghem de gînduri care mi s-a relevat prin analiză aş putea, strîngîndmai tare firele, să arăt că ele tind toate către un nod unic. Dar, alături de interesele ştiinţei există interese personale care-mi interzic formal să public o lucrare de acest gen. Ar trebui pentru aceasta să descopăr unele dintre sentimentele mele intime, care mi-au fost relevate prin analiză, dar pe care nu-mi place să mi le mărturisesc mie însumi. Este mai bine să tac. Si dacă sînt întrebat de ce n-am ales un vis pe care să-l analizez fără rezerve, de o manieră în care cititorul să pătrundă mai bine sensul şi legătura dintre ideile oferite, răspunsul este simplu: orice vis pe care aş fi putut să-l aleg s-ar reduce în cele din urmă la aceleaşi elemente dificil de comunicat şi m-ar obliga la aceeaşi discreţie. Dificultatea nu va fi mai mică dacă supun analizei visul unei persoane străine. Ar trebui, cel puţin, ca aceasta să se facă în astfel de circumstanţe încît să pot ridica toate vălurile fără a-l trăda pe cel care mi-ar fi comunicat visul.

Pot de acum să concep visul **ca un substitut al oricârui conţinut sentimental şi intelectual al asociaţiilor de idei la care analiza m-a făcut** să **ajung.** Nu ştiu încă prin ce proces aceste idei au dat naştere visului, dar pot să afirm deja că este o greşeală să nu se vadă în acesta decît un fenomen material fără importanţă pentru psihologie şi care nu are altă cauză decît activitatea persistentă a unor grupuri de celule în timpul somnului.

Remarcăm aici că conţinutul visului este mult mai scurt decît tot acest ansamblu de idei al căror substitut^, pare să fie. In al doilea rînd, analiza ne arată că ceea ce a provocat visul este o împrejurare insignifiantă din seara precedentă.

Bineînţeles, eu n-aş vrea să trag concluzii generale din analiza unui singur vis. Dar cînd experienţa îmi va ară-ta că primul vis avut, deîndată ce-l supun analizei de mai sus, îmi dă înlănţuiri de idei asemănătoare, că aceste idei nu numai că sînt judicios legate între ele, dar chiar reproduc parţial elementele visului, poate că atunci voi fi în drept să afirm că asociaţiile de idei observate prima oară nu sînt un efect pur al întîmplării. Si mă voi crede, poate, autorizat să stabilesc terminologia noii mele lucrlfri.

Visul, aşa cum l-am găsit în memoria mea, îl opun materialului care-mi va fi mai tîrziu oferit de analiză. Pe primul îl numesc conţinutul manifest al visului. Pe cel de al doilea îl numesc, fără altă distincţie prealabilă, conţinutul latent al visului.

Mă găsesc acum în faţa a două noi probleme pe care nu le -am formulat pînă acum:

1. Prin ce proces psihic conţinutul latent al visului s -a transformat în acest conţinut manifest pe care îl găsesc în memoria mea la trezire ?
2. Pentru care motive a fast găsită necesară această transformare ?

Procesul de transformare a visului latent în vis manifest îl voi numi lucrarea visului. Munca opusă, cea care duce la o transformare în sens invers, o voi numi travaliul analizei. De celelalte probleme privind natura incitării la vis, originea materialului visului, sensul său probabil, funcţia sa, motivele care-l fac să fie uitat atît de uşor mă voi ocupa mai tîrziu, cînd voi trece de la problema visului manifest la cea a conţinutului său latent.

Făcînd aceasta, voi evita cu cea mai mare grijă confuzia dintre visul manifest şi ideile latente ale visului, căci m-am gîndit adesea că dacă se întîlnesc în literatură atîtea date false şi contradictorii despre viaţa visului, aceasta se datorează faotului că scriitorii ignoră cel mai adesea că visul conţine gînduri latente şi că este important ca acestea să fie mai întîi degajate prin analiză.

L

14

III

Transformarea gîndurilor latente ale visului în conţinutul său manifest merită să reţină

întreaga noastră atenţie, deoarece ea este primul exemplu cunoscu t al manierei în care un material psihic trece dintr-o formă de expresie perfect inteligibilă într-o alta, la înţelegerea căreia noi nu ajungem decît printr-o muncă metodică.

Referitor la relaţiile care există între conţinutul latent al visului şi conţinut ul său manifest, visele pot fi împărţite în trei categorii:

- Pe primul loc plasăm v<u>isele clare şi rezonabile</u> care par împrumutate direct din viaţa noastră conştientă. Aceste vise se produc adesea. Ele sînt scurte şi nu ne interesează deloc, pentru că ele n-au nimic care să surprindă, nimic care să frapeze imaginaţia. Existenţa unor asemenea vise este cel mai bun argument contra teoriei care susţine că visul ar fi un produs al activităţii izolate al cîtorva grupuri de celule. Ele nu atestă în nici un fel existenţa unei activităţi psihice reduse sau •fragmentate şi, totuşi, noi nu ezităm să le recunoaştem caracterele visului, nu le confundăm niciodată cu producţiile stării de veghe.

***lţ* . Pe locul secund avem grupa v<u>iselor rezonabil</u>e, al căror sens, oricît de clar, ne uluieşte pentru că nimic, în ceea ce ne priveşte, nu justifică astfel de preocupări. Acesta este, spre exemplu, cazul în care visăm că unul dintre părinţi, care ne este drag, moare de ciumă, deşi n-avem nici un motiv să ne temem de acest evenimen t sau să-l credem posibil. Ne întrebăm cu surprindere: "De unde-mi poate veni această idee ?"**

. , In sfîrşit, a treia grupă cuprinde visele care sînt
~ lipsitg <u>deopotrivă de sens şi clarita</u>te^ care sînt
incoerente, obscure şf~absurde. D e altfel, sub această
formă ele se prezintă cel mai adesea şi pentru aceasta
mpdicii, care nu atribuie viselor decît o importanţă medi -
15

ocrâ, refuză să vadă în ele altceva decît produsul unei activităţi psihice reduse. Să spunem în plus că, într-o manieră generală, rareori visele oarecum lungi şi neîntrerupte să nu prezinte unele trăsături de incoerenţă. Se poate concluziona, din cele de mai sus, că opoziţia dintre conţinutul latent al visului şi conţinutul său manifest nu are importanţă dec ît pentru visele din a doua şi îndeosebi din a treia categoriei Acestea sînt cele în care se întîlnesc enigmele care nu pot fi rezolvate * decît înlocuind conţinutul manifest cu conţinutul latent. *[t* Analiza pe care am expus-o mai înainte este aceea a unui vis din această categorie, deopotrivă confuz şi neinteligibil. Dar, în ciuda aşteptării noastre, ne-am lovit de motivele de discreţie care ne-au împiedicat să dezvoltăm temeinic analiza noastră < şi, după cîteva încercări de acelaşi gen, ne credem îndreptăţiţi să presupunem ceea ce jrmează:

Intre caracterul confuz şi incomprehensibil **al visului şi rezistenţa care se resimte la dezvăluirea gîndirii latente există un raport** secret şi necesar.

Vom căuta să ştim de ce natură este acest raport, dar mai înainte este de dorit să ne îndreptăm atenţia spre visele mai simple din prima categorie, cele în care conţinutul manifest şi conţinutul latent se confundă de o asemenea manieră că lucrarea visului,pare aici nulă.

Examenul acestor vise mai este necesar şi dintr-un alt punct de vedere. Acesta este tipul după care se formează visele copiilor, vise coerente şi întotdeauna perfect clare. In treacăt fie zis, acesta ar fi un motiv în plus de a nu reduce visul la o activitate parţial ă a creierului în somn, căci de ce această reducere a funcţiilor psihice ar fi proprie somnului adultului şi nu şi celui al copilului ? Totodată, procesele psihice 1& copil fiind extrem de simplificate, studiul lor ne pare a fi o pregătire necesară pentru studiul psihologiei adultului.

Voi da aici, ca exemple, cîteva vise ale copiilor pe care am avut posibilitatea să le culeg.

O fetiţă de nouăsprezece luni este ţinută la regim o zi pentru că a vomitat dimineaţa. După spusele bonei, răul i-a fost provocat de căpşuni. In noaptea următoare fetiţa pronunţă în vis mai întîi propriul său nume şi apoi **"căpşună..**.tartină...coş".Deci,fetiţa visează că mănînc" şi

vede în meniul său, în mod precis, lucrurile de care se aşteaptă să fie lipsită.
._ Un băieţel de douăzecişidouă de luni vede, tot în **vis,** o plăcere refuzată: în ziua precedentă el trebuise s8-i ofere unchiului său un paner cu cireşe din care lui nu i s-a permis să mănînce decît una singură. Trezindu-se dimineaţă, el a declarat încîntat: "Herman a mîncat **toate** cireşele".
O fetiţă de trei ani şi trei luni a făcut o plimbare **cu** barca, plimbare prea scură după gustul ei, căci a **început** să plîngă în clipa cînd a coborît. A doua zi, ea a povestit că s-*a plimbat pe lac în timpul nopţii. Ea îşi continuase, deci, în vis, distracţia întreruptă.
Un băieţel de cinci ani şi trei luni se arată **prost** 'dispus în timpul unei excursii în regiunea Dachstein. La fiecare nou urcuş întreba dacă acolo era Dachstein şi sfîrşi prin a refuza să meargă cu ceilalţi pentru a vedea cascada. Atitudinea sa, care a fost pusă pe seama oboselii, şi-a găsit explicaţia a doua zifc el declară la trezire că a visat că urca pe Dachstein. El crezuse că scopul plimbării era ascensiunea pe Dachstein şi, nevăzînd muntele, se simţise frustrat, după care visul îl despăgubise de decepţia zilei.
Acelaşi exemplu la o fetiţă de şase ani, în plimbare cu tatăl ei şi pe care ora tîrzie i-a obligat să se întoarcă, fără să-şi fi atins scopul. Ea remarcă un stîlp indicator pe care se citea numele unui alt loc de excursie şi tatăl ei îi promise s-o ducă acolo altă dată. A doua zi dimineaţa, ea povesti tatălui ei că visase că făcuseră împreună prima excursie şi apoi p*e cea de-a doua.
Este lesne de observat că toate aceste vise ale copiilor sînt identice într-un punct. Ele realizează dorinţele care s-au născut ziua şi care n-au **fost** satisfăcute. Ele sînt deci, direct, fără înconjur* dorinţe realizate.
Iată încă un vis de copil, neinteligibil la prima vedere, dar care nu face altceva decît să realizeze o dorinţă. O fetiţă de aproape patru ani, a fost adusă de la ţară la oraş, datorită unei poliomielite. Ea şi-a petrecut noaptea la o mătuşă fără copii, într-un pat disproporţionat de mare faţă de talia ei. A doua zi dimineaţa ea a relatat

că a visat că patul devenise mult prea mic, astfel încît nu mai avea loc în el. Enigma acestui vis, ca realizare a unei dorinţe, este uşor de dezlegat. Cine nu ştie că pentru copii, un lucru este cel mai dorit dintre toate: să devină mare ! Dimensiunile patului îi amintiseră fetiţei,, cu mult prea mare intensitate, puţina ei importanţă. Astfel, ea s-a grăbit să remedieze în vis această situaţie umilitoare şi a devenit atît de mare ca nici chiar marele pat nu mai putea s-o încapă.
Chiar atunci cînd visul copilului se complică şi se rafinează, el rămîne totdeauna uşor de redus la satisfacerea unei dorinţe. Un băieţel de opt ani visează că se află alături de Ahile în carul condus de Dtomede. Se ştie că el se cufundase cu o zi înainte în lectura legendelor eroice ale Greciei. Nu este nici o îndoială ca, entuziasmat de aceşti doi eroi, el să nu fi regretat că nu a trăit în vremea lor.
Aceste diferite exemple ne relevă un al doilea caracter al visului copilului: el „se află în relaţie directă gH viaţa cotidiană. Dorinţele pe care le vedem realizate aici, copilul le-a formulat în timpul zilei, cel mai adesea în timpul zilei precedente, cu o intensitate cu totul deosebită. Pe de altă parte, el nu visează niciodată lucruri care par insignifiante sau indiferente pentru spiritul infantil.
La adult se întîlnesc, deasemenea, numeroase exemple de astfel de vise de tip infantil, dar cum am spus deja, ele sînt aproape totdeauna fparte scurte. Astfel, multe persoane, dacă li se face sete cînd dorm, visează că beau. In acest fel, momentan dorinţa îndepărtată, ele pot continua să doarmă. Aceste vise, care ar putea fi numite vi§g de confort, nu sînt rare şi se produc adesea cu puţin fc*mp înainte de trezire, cînd cel care doarme se apropie de. momentul în care va trebui să se scoale.'El se grăbeşte atunci să viseze că este în picioare, că este deja ocupat cu toaleta, sau chiar că se află la şcoală,, la birou, în locul unde trebuie să se ducă. In noaptea care

precede o călătorie se visează adesea că s-a ajuns la locul de destinaţie. Deasemenea^ înaintea unei reprezentaţii teatrale sau a unei reuniuni prietene şti se ajunge ca visul să anticipeze,printr-un gen de nerăbdare,plăcerea promisă.

18

Realizarea dorinţei se exprimă uneori, în vis, într-o manieră indirectă. Atunci este necesar, pentru a restabili adevărata gîndine a celui care doarme, să se adauge lanţului veriga care lipseşte. Este primul pas pe calea interpretării visului. Un soţ, spre exemplu, îmi povesteşte visul tinerei sale soţii. Aceasta a visat că i-a venit ciclul. Or, încetarea ciclului este simptomul graviditătii. Aceste două idei nu pot decît să coincidă în mintea tinerei femei, iar conţinutul visului ei, ca dorinţă realizată, îmi indică în mod clar că ea doreşte ca graviditatea să întîrzie să se producă.

In cazurile speciale, de necesitate extremă, visele de tip infantil devin extrem de frecvente. Şeful unei expediţii polare povesteşte că în timpul iernării oamenilor săi printre gheţuri, aceştia, obligaţi la meniuri invariabile şrraţii minime, visau ori de cîte ori dormeau, precum copiii, mese copioase, munţi de tutun şi plăcerile fumatului.

Nu rareori se întîmplă ca , pe fondul unui vis obscur, lung şi confuz, să se detaşeze un motiv mai clar, în care se recunoaşte imediat realizarea unei dorinţe. Dar acest motiv este sudat de materiale incomprehensibile şi după o muncă îndelungată în analiza viselor adulţilor, chiar a celor care par mai superficiale, este surprinzător să se constate că ele n-au niciodată simplitatea viselor infantile şi că un sens misterios se ascunde în spatele imaginii dorinţei realizate.

Enigma visului ar fi, fără îndoială, dezlegată într-o manieră mai simplă şi mai satisfăcătoare dacă analiza ne-ar permite să reducem visele obscure şi neinteligibile ale adulţilor la tipul infantil, adică să vedem aici realizarea unei dorinţe intens resimţite în timpul zilei. Dar această aşteptare pare să fie cel mai puţin justificată. Visele adulţilor sînt aproape întotdeauna pline de materiale absurde şi eteroclite care nu prezintă urma vreunei dorinţe realizate.

înainte de a abandona aceste vise infantile, care sînt în mod vizibil realizări ale dorinţelor, notăm încă o particularitate care a fost observată de mult timp în vis şi care se verifică cel mai bine pe cele din prima grupă. Fiecare din visele pe care le-am studiat se poate formula

19

printr-o dorinţă: "Oh, dacă plimbarea pe apă ar fi durat mai multă vreme ! Dacă aş fi eu deja spălat şi îmbrăcat ! Dacă aş fi mîncat eu toate cireşele în loc să le dau unchiului !" Dar visul oferă ceva mai mult decît acest mod optativ. El ne prezintă dorinţa realizată, el ne oferă această realizare sub o formă reală şi actuală. Iar materialele de care se serveşte constau cel mai adesea în situaţii, în imagini senzoriale, aproape întotdeauna vizuale. Deci, chiar în această grupă se produce un gen de transpunere pe care o putem numi lucrarea visului: **o gîndire care exista sub forma optativă este înlocuită printr -o imagine actuală.**

:1

20

IV

Am ajuns la concluzia că unele dintre imaginile pe care le întîlnim în visele noastre cele mai incoerente sînt deasemenea rezultatul unei transpuneri. Ignorăm, este adevărat, dacă această transpunere a avut drept obiect o dorinţă. Totodată, exemplul visului prezentat mai înainte şi a cărui analiză am dus-o atît de departe pare, cel puţin în două din aspectele sale, să ne confirm e această presupunere. Să ne reamintim că în analiza acestui vis, soţia mea, la masa de restaurant, se ocupă mai mult de străini decît de mine, fapt pentru care m -am simţit ofensat. In vis, dimpotrivă, persoana care o reprezenta pe soţia mea, se întoarce c u totul spre mine. Or, dacă un incident penibil a putut să nască o dorinţă, aceasta este de a vedea producîndu -se

incidentul opus ... în mod sigur incidentul din vis. Iar acest alt sentiment pe care -l descopăr prin analiză, ranchiuna pentru refuzul unei dragoste dezinteresate, nu-şi găseşte oare reversul în cuvintele din vis ? ("Aţi avut întotdeauna ochi atît de frumoşi !"). In acest fel, o parte a opoziţiilor între conţinutul manifest al visului şi conţinutul său latent se reduce la dorinţe realizate.

Lucrarea visului are o acţiune încă şi mai surprinzătoare, căreia i se datorează, fără nici o îndoială, visele noastre cele mai incoerente. Luînd un vis oarecare, dacă -i evaluăm numărul de imagini, fie direct, fie notîndu-le în scris şi facem apoi acelaşi calcul al ideilor latente relevate prin analiză, a căror urmă a fost păstrată în "vis, vom observa că lucrarea visului a operat o comprimare, o condensare aparte. Este greu să ne facem o idee **a priori** despre importanţa acestei condensări, dar ea nu va putea decît să ne frapeze şi mai mult, pe măsură ce înaintăm în analiza visului.

Nu vom întîlni atunci nici unul dintre elementele conţinutului său ale cărui fire să nu pornească,în două trei

direcţii, nici o situaţie ale cărei elemente să nu fie[1] împrumutate din două sau mai multe reminiscenţe ale vieţii reale. Mi s-a întîmplat, spre exemplu, să văd în vis un gen de bazin de înot de unde înotătorii păreau să fugă în toate direcţiile. Intr-un anumit loc, o persoană se apleca pe deasupra marginii spre o alta care se bălăcea, ca pentru a o trage din apă. Găsim aici combinarea unei amintiri din perioada pubertăţii mele şi a două tablouri, dintre care unul era **Surpriză la baie,** în seria lui Schwind* despre Melusina** (înotători fugind în toate direcţiile), iar celălalt un **Potop** din Scoală Italiană. Văzusem unul dintre aceste două tablouri cu cîteva zile înainte. In ceea ce priveşte mica întîmplare, ea se datorează unei amintiri de la şcoala de înot cu o scenă în care patronul ajută să iasă din bazin o femeie, care întîrziase pînă la ora la care erau programaţi bărbaţii. In visul pe care l-am ales, ca exemplu de travaliu al analizei, există o situaţie pe care analiza ne-o arată a fi în raport cu diferite amintiri. Or, fiecare din aceste amintiri a avut contribuţia sa la conţinutul visului. Mai întîi, mica scenă din perioada logodnei mele, această apăsare a mîinii sub masă, despre care am vorbit mai sus şi care a furnizat visului amănuntul "sub masă", care poate fi atribuit memoriei. In ceea ce priveşte persoana "întoarsă spre mine", ea nu intra în discuţie atunci. Analiza îmi arată că acest detaliu este o realizare a dorinţei prin contrariu şi care se raportează la atitudinea soţiei mele la masa de restaurant. In spatele acestei amintiri recente se ascunde o scenă asemănătoare, dar mult mai tragică care urcă pînă în perioada logodnei noastre şi care ne--a învrăjbit pentru o întreagă zi. Cît priveşte gestul familiar al mîinii care se aşează pe genunchiul meu, el evocă alte personaje

Moritz Schwind (1804-l871), pictor romantic german (n.tr.).

Personaj din mitologia franceză care putea fie să se metamorfozeze în şarpe, fie să se înfăţişeze ca o sirenă cu şoldurile unite în coadă de peşte. După anul 1400 a pătruns şi în mitologia germanică (n.tr.)•

şi alte asociaţii de idei. El însuşi devine punctul de plecare a două înlănţuiri de amintiri foarte diferite. Si aşa

mai departe.

Trebuie, desigur, ca detaliile împrumutate ideilor latente şi care, alăturate, vor produce o situaţie de vis să fie **a priori** utilizabile. Prima condiţie este prezenţa, în toate componentele sale, a unui element comun sau a mai

multora.

Lucrarea visului se va servi atunci de acelaşi procedeu ca cel al lui Francis Galton*

pentru fotografiile sale de familie. Ea va suprapune elementele, a stfel încît să facă să iasă în evidenţa, accentuîndu-l, punctul central comun al tuturor imaginilor suprapuse, în timp ce elementele contradictorii, izolate, se vor atenua mai mult sau mai puţin. Acest procedeu de compoziţie explică în parte imprecizia, caracterul flotant care sînt atît de caracteristice în detaliile accesorii ale visului. «V

Observaţiile de mai înainte mi-au servit ca bază pentru a stabili una din regulile interpretării visului: cînd, în analiza ideilor visului, ne găsim în prezenţa unei alternative, trebuie să se ţină cont că aceasta nu este decît o afirmaţie deghizată, să se înlocuiască "sau" prin "şi" şi să se ia cei doi termeni ai falsei alternative drept punctul de plecare a unor noi lanţuri de asociaţii.

Cînd ideile latente nu au nimic comun, lucrarea visului, care are întotdeauna drept scop formarea unei imagini unice, ajunge totuşi să le contopească într-una singură. Stratagema pe care ea o foloseşte pentru a uni astfel două idei care nu au nimic comun este aceea de a schimba expresia orală a uneia din cele două, adesea chiar a ambelor, dintr-o dată, lucrare care ajunge la apogeu turnînd două imagini disparate într-o singură formă de limbaj. Această funcţie ar putea fi asimilată celei a versificatorului care găseşte în . concordanţa sunetelor vnitatea dorită.

* Francis Galton (1822-l911), antropolog englez care a aplicat metoda statistică în studiul eredităţii. Este unul dintre întemeietorii biometriei şi fondatorul eugeniei.

22

23

(

i Cea mai mare parte a lucrării visului constă în a crea aceste tranziţii care sînt uneori foarte ingenioase, dar care ne apar adesea forţate. Ele servesc la stabilirea asociaţiei care există între conţinutul visului şi ideea latentă însăşi, diferită în forma şi materia sa, elaborată în circumstanţele care au condus la vis. ,

Urmărind analiza visului nostru model,eu întîlnesc o gîndire care a fost deformată în scopul de a o face să coincidă cu o alta, complet străină de prima. Printre ideile oferite de analiză se găseşte şi aceasta: eu nu mă voi bucura deci niciodată, cum fac alţii, de un dar ? Dar această formă este inutilizabilă pentru conţinutul visului, astfel încît ea este înlocuită după cum urmează: nu mă voi bucura de nimic fără să suport cheltuielile ? Cuvîntul cheltuieli va lua un sens nou pentru a trece în ciclul ideilor aparţinînd mesei la restaurant şi va fi reprezentat prin piureul de spanac servit la masă. La noi, într-adevăr, cînd se serveşte o mîncare de care copiii refuză să se atingă, mama încearcă să-i ia cu blîndeţe şi să-i convingă să "guste" numai puţin. Este cu totul neobişnuit de a vedea lucrarea visului folosindu-se, fără a ezita, de două accepţii ale aceluiaşi cuvînt*. Dar experienţa ne va arăta curînd că nimic nu este ma! frecvent.

Se pot, deasemenea, explica prin acţiunea de condensare unele imagini speciale ale visului, pe care starea de veghe le ignoră în mod absolut. Acestea sînt figuri umane cu personalitate multiplă sau mixtă şi, la fel, acele stranii creaţii compozite care nu sfe pot compara decît cu figurile animatelor create de imaginea popoarelor Orientului. Dar acestea s-au cristalizat odată pentru totdeauna, în timp ce creaţiile visului par să împrumute formele mereu noi ale unei imaginaţii inepuizabile.

Care dintre noi n-a întîlnit în propriile sale vise imagini de acest gen ? Ele rezultă din

combinaţiile cele mai diferite. Eu pot să formez o singură figură cu trăsături împrumutate de la mulţi alţii. Eu pot să văd în
In limba germană cuvîntul "Kosten" are o dublă accepţiune: "a gusta" şi "cheltuieli", "costuri" (n.tr.) •
vis o fizionomie binecunoscută şi să-i dau numele altcuiva sau s-o identific în întregime dar s-o plasez într-o situaţie în care, în realitate, se găseşte o cu totul altă persoană. In aceste cazuri diferite, condensarea mai multor persoane într-una singură conferă tuturor acestor persoane un gen de echivalenţă, ele sînt puse, dintr-un punct de vedere special, pe acelaşi plan. Această echivalenţă poate fi indicată prin conţinutul visului, dar cel mai adesea ea nu este descoperită decît prin analiză şi nimic n-o relevă în vis dacă aceasta nu este figura atribuită persoanei colective.
Această regulă unică şi aceste multiple procedee de compoziţie se aplică, deasemenea, tuturor imaginilor compozite de care abundă visul şi din care ar fi superfluu să se dea exemple. Ele ne apar mai puţin stranii din momentul în care renunţăm să le asimilăm obiectelor percepţiei noastre în stare de veghe şi ne amintim să ele rezultă din acţiunea de condensare a visului şi servesc la punerea în valoare, într-o manieră concisă şi frapantă, a caracterului comun diferitelor motive care intră în combinare. Analiza este aceea care ne permite să descoperim acest caracter comun, căci tot ceea ce putem conchide cel mai adesea din conţinutul visului este că există o necunoscută, o valoare x, comună tuturor acestor imagini eteroclite. Disociind aceste imagini, analiza ne va conduce direct la interpretarea visului.
Să luăm un exemplu. Am visat că mă aflam în compania unuia dintre vechii mei profesori de la Universitate; eram aşezat pe o bancă şi această bancă, la fel ca multe altele, era proiectată, printr-o mişcare rapidă, înainte. Lăsînd la o parte asociaţiile de idei care m-au condus la concluzie, cred că pot să afirm că există aici combinarea sălii de cursuri şi a trotoarului rulant. Intr-un alt vis, mă văd aşezat pe bancheta unui compartiment de tren, ţinîndu-mi pălăria pe genunchi. Este o pălărie înaltă, de forma unei sticle transparente. Această situaţie mă face să mă gîndesc mai întîi la proverbul: "Punînd pălăria jos, se obţine orice în lumea asta".
In ceea ce priveşte cilindrul de sticlă,el mă conduce fără prea mari ocolişuri să mă gîndesc la becul Auer şt ia

compatriotul meu, dr. Auer din Welsbach*. îmi zic cS n-aş fi nemulţumit să fac, ca şi el, o descoperire care să mă facă bogat şi independent... Atunci aş călători, în loc **să** rămîn la Viena. In vis eu călătoresc cu descoperirea mea, această pălărie de sticlă cu o utilitate încă discutabilă.
Nu rareori se întîmplă ca lucrarea visului să se complacă la formarea unei imagini compozite din două idei contradictorii. Spre exemplu, acest vis al unei tinere femei care se vede purtătoarea unei tije înflorite, cea a îngerului din tablourile Bunei Vestiri (simbolul inocenţei; această tînără femeie se numeşte Măria). Numai că tija poartă flori albe şi grele care se aseamănă cu cameliile (contrariul inocenţei: dama cu camelii).
O mare parte a descoperirilor noastre despre acţiunea de condensare în vis se poate rezuma astfel: **materialul latent al visului este cel care determina conţinutul manifest în cele mai mici detalii. Niciunul dintre aceste detalii nu deriva dintr-o idee izolată, ci din mai multe idei împrumutate dintre acestea şi care nu sînt în mod necesar în relaţii reciproce. Ele pot aparţine domeniilor cele mai diferite ale ideilor latente. Fiecare detaliu al visului este propriu-zis reprezentarea în conţinutul visului a unui astfel de grup de idei disparate.**
Dar analiza ne descoperă încă o particularitate a acestor schimburi complicate î ntre conţinutul visului şi ideile latente. Alături de aceste fire divergente, care pleacă de la fiecare din detaliile

visului, există altele care pornesc de la ideile latente şj merg divergent către conţinutul visului, în sşa fel încît o singură idee latentă poate fi reprezentată prin mai multe detalii. Intre conţinutul manifest al visului şi conţinutul său latent se formează astfel o reţea complexă de fire încrucişate.

Condensarea ne pare un element important şi cu totul caracteristic lucrării visului, la fel ca transformarea ideii în situaţie ("dramatizarea"). Pînă în prezent ne-a fost imposibil să descoperim care este motivul care face necesară această comprimare.

i

* Karl Auer von Welsbach (1858-l929), chimist austria ac. A inventat sita incandescentă pentru lămpile cu gaz care-i poartă numele.

In visele complicate şi încîlcite de care ne ocupăm acum, deosebirea care se remarcă între conţinutul manifest al visului şi conţinutul său latent nu poate fi atribuită în mod un ic necesităţii de a condensa şi dramatiza. Anumite indicii, este interesant de relevat, dovedesc existenţa unui al treilea factor.

Să remarcăm, mai întîi, că atunci cînd am ajuns prin analiză la cunoaşterea ideilor latente, ele ne apar de cu totul altă natură decît conţinutul manifest al visului. Dar aceasta nu este decît o primă impresie, care se va risipi după examinare, căci constatăm în cele din urmă [1] că întreg conţinutul visului se explică prin ideile latente precum şi că majoritatea ideilor latente îş i au reprezentarea în conţinutul manifest. Subzistă, totodată, o diferenţă: ceea ce visul desfăşura amplu drept esenţialul conţinutului său este chiar ceea ce se va dovedi, în urma analizei ideilor latente, a avea un rol cu totul secundar. Dimpotrivă, aluz ia cu greu perceptibilă, care abia se iveşte din regiunile cele mai tenebroase ale visului, este cea care va revendica primul rol printre ideile latente. Acest proces putem să-l descriem astfel:

In timp ce lucrarea visului se împlineşte,intensitatea psihic a a ideilor şi a reprezentărilor care-i constituie obiectul se transferă asupra altora, asupra acelora pe care, în mod sigur, noi nu ne aşteptăm deloc să le vedem accentuate astfel. ! i

Acest transfer al accentului psihic este cel care contribuie cel mai m ult la ascunderea sensului visului şi la nerecunoaşterea relaţiilor dintre visul manifest şi visul latent.

In cursul acestui proces, pe care îl voi numi deplasarea visului, eu văd, deasemenea, intensitatea psihică sau afectivă a ideii latente transformîndu-se în a-

gitaţie materială. Iar atunci cînd voi fi tentat să iau drept esenţial ceea ce este evident voi remarca, dimpotrivă, că trebuie să văd într-un detaliu obscur substitutul ideii esenţiale a visului.

Ceea ce numesc deplasarea visului aş putea să numesc, la fel de bine, inversarea valorilor. Mai mult, fenomenul meritä să ne oprim asupra lui. Voi adăuga deci, că în analizele pe care le-am făcut diferitelor vise am întîlnit toate gradele deplasării şi inversării. Există vise în care ele nu se produc aproape deloc. Acestea sînt visele raţionale şi inteligibile, ca cele pe care le-am prezentat la început şi care nu sînt decît dorinţe deschis exprimate. In alte vise, dimpotrivă, nu se găseşte nici un singur element care să-şi fi păstrat întreaga sa valoare. Tot ceea ce era esenţial în ideile latente este reprezentat aici prin detalii accesorii şi se descoperă între acestea şi acelea un important lanţ de asociaţii. Cu cît visul este mai obscur şi mai încîlcit, cu atît mai mult trebuie să se ţină cont, pentru a-l interpreta, de procesul de transpunere.

In visul pe care l-am supus analizei, deplasarea se face în aşa fel încît. conţinutul manifest al visului este accentuat în cu totul alt punct decît conţinutul său latent. In prim-planul visului avem o situaţie, cea a femeii cars pare că vrea să-mi facă avansuri. La nivelul ideilor latente, accentul cade pe dorinţa pe care o am cu privire

la- o dragoste dezinteresată, la o dragoste "care nu costă nimic" şi această idee se disimulează în spatele frazei despre "ochii frumoşi" şi al aluziei oferite de "piureul de spanac".

«„..Analiza visului, permiţîndu-ne să restabilim perspectiva originară, ne pune pe drumul celei mai bune soluţii pentru două probleme foarte dezbătute, cea a incitaţiei la vis şi cea a relaţiilor dintre vis şi starea de veghe. Există vise în care legătura directă cu evenimentele din ziua precedentă este vizibilă şi altele în care evenimentele nu par să joace nici un rol. Făcînd atunci apel la analiză, observăm că toate visele, fără excepţie, îşi au rădăcina într-o impresie dobîndită în ajun, sau mai bine zis, în ziua care a precedat visul. Această impresie, care poate fi numită incitarea la vis, este uneori atît de puternică încît nu este nimic surprinzător în faptul
t
că ea ne-a preocupat în timpul stării de veghe. In acest caz spunem pe bună dreptate că visul nopţii nu face decît să continue preocupările zileiADar cei mai adesea, atunci cînd conţinutul visului oferă o trimitere la impresiile zilei, acesta nu este decît un amănunt atît de mic, atît de insignifiant, că trebuie să facem un efort pentru a ni-l reaminti. In acest caz conţinutul visului, chiar dacă este coerenc şi comprehensibil, ne pare alcătuit din astfel de bagatele încît nu este surprinzător că, în mod obişnuit, toate aceste manifestări sînt considerate demne de dispreţ.

Totodată, analiza vine să infirme această apreciere, descoperind ce se ascunde sub aparenţe. O circumstanţă insignifiantă, dacă se găseşte aşezată în prim plan, va putea să treacă pe primul loc în incitarea la vis. Insă prin intermediul analizei descoperim imediat adevărata cauză a visului, circumstanţa atît de importantă încît să-l suscite şi căreia i s-a substituit cealaltă, deoarece între ele existau numeroase puncte de contact. Cînd conţinutul visului se prezintă sub o formă lipsită de sens şi de interes, analiza descoperă căile de acces pe unde aceste elemente fără valoare le întîlnesc pe celelalte, care sînt de primă importanţă pentru psihologia subiectului. Această substituire în conţinutul visului se datorează acţiunii de deplasare de la incidentul banal la faptul emoţionant, de la materiale oarecare la cele care pot să intereseze pe drept. Bazîndu-ne pe această nouă achiziţie putem, mi se pare, să oferim un început de rezolvare a dublei probleme a incitării la vis şi a relaţiilor dintre vis şi viaţa cotidiană şi să afirmăm: Lucrurile care nu sînt **obiect de interes în timpul** zilei nu devin obiect de interes **pentru vis, iar fleacurile** care nu ne ating în stare de **veghe este imposibil să** ne preocupe în timpul somnului.

Care poate fi incitarea la vis în exemplul pe care l-am propus spre analiză ? Este faptul, de-a dreptul insignifiant, că un prieten îmi oferă un drum gratuit cu maşina. Situaţia din vis, masa la restaurant, este o aluzie la acest fapt insignifia nt, deoarece pălăvrăgind cu prietenul în discuţie am făcut o paralelă între taximetru şi masa la restaurant. Faptul esenţial care se ascunde aici este că, cu cîteva zile mai înainte, eu cheltuisem o

mare sumă de bani pentru o persoană din familia mea, de care sînt ataşat. Iar printre ideile latente găsesc reflecţia că persoana obligată îmi va arăta recunoştinţă, dar că sentimentele sale faţă de mine nu vor fi dezinteresate. In conţinutul latent al visului dragostea dezinteresată este cea care se află pe primul plan. Eu acompaniasem de mai multe ori această persoană în maşină şi astfel cursa făcută în ajun cu un prieten îmi adusese în memorie pe cele făcute demult. Incidentul banal care devine incitarea la vis prin legături de acest gen este supus unei condiţii care nu există pentru adevărata sursă a visului: el trebuie să se fi produs în mod necesar în ajun.

Nu voi abandona această temă a deplasării în vis fără a semnala un exemplu în care este interesant de văzut cum condensarea şi transpunerea concură împreună la producerea unei imagini a visului. Am expus deja cazul în care două idei ale visului, care au un singur punct de contact, fuzionează pentru a introduce în conţinutul manifest al visului o imagine mixtă, o imagine al cărei nod central inteligibil va corespunde detaliului comun, în timp ce detaliile particulare ale celor două idei nu vor mai fi reprezentate în vis decît prin accesorii confuze. Dacă Ja această acţiune de condensare se adaugă o acţiune de deplasare nu va mai rezulta o imagine mixtă, ci o imagine mediană în funcţie de cele două idei iniţiale, pe care n-o po.t compara decît cu rezultanta' unui paralelogram de forţe în funcţie de componentele sale.

Intr-unul din visele mele, spre exemplu, este vorba de o injecţie cu propilenă. La început nu găsesc, prin analiză, ca fapt de incitare la vis, decît o circumstanţă insignifiantă în care joacă un rol amilena. Aceasta nu explică însă cum a devenit amilena propilenă. Dar aparţine, deasemenea, ciclurilor de idei ale aceluia şi vis amintirea primei mele vizite la Munchen, unde am fost impresionat la vederea Propileelor*.Alte circumstanţe ale

Intrare monumentală în„unele edificii sau ansam bluri arhitectonice din'Grecia antică,formată din-tr-un ansamblu de vestiDuluri şi porţi legate între ele prin -porticuri şi scări. Aici referire la un edifir.iu din Munchen, construit în acest stil in anul 1862.

analizei ne îndreptăţesc să admitem că influenţa acestui al doilea cicfu asupra primului a condus la transformarea amilenei în propilenă. Propilenă eatc, ca &a spunem aşa, reprezentarea mediană a amilenei şi Propileelor şi ea s-a introdus în vis printr-un gen de compromis, ca urmare a acţiunii simultane a condensării şi deplasării.

Aceasta ni se pare că este enigma acţiunii de deplasare sau, mai degrabă, a motivelor care fac această acţiune necesară şi pe care ar fi important să o rezolvăm mai întîi.

VI

In lucrarea visului se poate, dacă privim cu atenţie, să mai găsim un fenomen, mai puţin activ decît fenomenul deplasării, dar care contribuie şi la transformarea ideilor latente într-o manieră care le face de nerecunoscut. Cînd am ajuns, prin analiză, la identificarea unora dintre aceste idei, rareori s-a întîmplat să nu fim surprinşi , chiar de la început, de neobişnuita lor deghizare. Ele nu ni se prezintă sub forma verbală, pe cît de posibil sobră, în care avem obiceiul să ne îmbrăcăm gîndurile, ci găsesc cel mai adesea mijlocul expresiei simbolice, cel al poetului care adună în opera sa comparaţiile şi metaforele. Motivul folosirii atît de exclusive a imaginilor nu este în fond atît de greu de înţeles. Conţinutul manifest al visului nefiind format decît din situaţii concrete este necesar ca ideile latente, pentru a fi introduse aici, să sufere o deghizare care să le facă utilizabile pentru reprezentare. Dacă ne gîndim la frazele unui articol de ziar sau la cele dintr-o pledoarie în faţa curţii cu juri şi dacă ne imaginăm posibilitatea de a le înlocui printr-o serie de imagini vizuale, ne vom face o idee despre transformările la care lucrarea visului trebuie să supună ideile latente ca ele să devină susceptibile pentru o reprezentare concretă.

In fondul psihic care alimentează aceste idei se întîlnesc frecvent amintiri ale unor fapte trăite, impresionante, a căror origine se află în prima copilărie. Ele oferă visului o situaţie care se prezintă totdeauna sub formă concretă şi constituie un element foarte important, deoarece exercită asupra formării visului o influenţă activă, servind drept nod de cristalizare, în jurul căruia se ordonează şi se grupează restul materialului. \Astfel că, aproape toate situaţiile pe care ni le oferă visele noastre nu sînt altceva decît copii, considerabil revăzute şi adău -

gite, a unora dintre aceste amintiri impresionante. Rareori se întîmplS ca, dimpotrivă, vis ul să ne ofere o reproducere exactă şi nealterată a unei situaţii din starea de veghe. *
Totodată, conţinutul manifest al visului comportă şi altceva în afară de situaţii. Aici se adaugă imagini vizuale fragmentate şi incoerente, conversaţii, uneori un cap ăt de frază stereotipă. Ar fi, fără îndoială, avantajos dacă am trece rapid în revistă toate aceste forme de expresie care constituie mijloacele folosite de lucrarea visului pentru a reduce grupul ideilor latente la singura formă adecvată visului.
i Ideile latente descoperite prin analiză ne apar ca un complex psihic cu o arhitectură infinit de confuză, ale cărui elemente au între ele raporturile cele mai diverse: ele se află în prim -plan sau în fundal; ele instituie condiţii, digresiuni, explicaţii, justif icări şi exigenţe. Aproape întotdeauna, alături de o asociaţie de idei se află o alta care o contrazice. Iar acest material prezintă în fond aceleaşi caractere ca şi gîndirea noastră în stare de veghe. Pentru ca toate acestea să devină un vis, trebuie mai întîi ca materialul visului să fie supus unei presiuni care va avea drept prim rezultat condensarea acestui material şi apoi fragmentarea elementelor sale interne. Aceste elemente, fragmentate astfel la infinit, se vor reconstitui pe planuri noi. In sfîrşit, acţiunea de selecţie va elimina tot ceea ce , în acest nou material al visului, va fi considerat drept impropriu reprezentării concrete. In ceea ce priveşte originile acestui material, întregul proces pe care l-am descris poate fi considerat o regresie. Legăturile logice care uneau între ele ideile latente dispar de îndată ce visul manifest s -a consituit, acţiunea visului neexercitîndu-se în fond decît asupra conţinutului utilizabil al ideilor latente. Revine analizei să restabilească, ia sfîrşit, înlănţuirile şi relaţiile logice ale acestor idei.
Remarcăm aici pînă la ce punct sînt limitate mijloacele de expresie ale visului, comparate cu cele ale gîndirii în stare de veghe. Totodată, visul nu renunţă, la modul general, la reproducerea raporturilor logice dintre materialele sale. El ajunge, destul de des, să le asimileze. Dar pentru aceasta este necesar să le înlocuiască prin pie -

sele care-i par mai potrivite angrenajelor sale specifice. S-ar zice să visul, în faţa tuturor acestor fragmente de idei etalate, se străduieşte să satisfacă exigenţele imperioase ale logicii. Pentru aceasta el înglobează toate materialele sale într-o singură situaţie şi reproduce un grup logic prin intermediul unei apropieri în timp şi spaţiu. Aproape la fel cum face pictorul care reprezintă poeţii adunaţi pe Parnas, ştiind foarte bine că modelele sale nu s-au întîlnit niciodată pe vîrful unui munte şi că tabloul său este pur simbolic.
Aceeaşi metodă de figuraţie există în detaliul visului. Cînd acesta juxtapune două elemente înseamnă că există o relaţie intimă între ideile laîente pe--eare aceste elemente le reprezintă. Este demn de remarcat aici că toate visele din aceeaşi noapte, supuse analizei, se raportează invariabil la un singur ciclu de gînduri.
Legătura cauzală între două idei poate fi sau suprimată sau înlocuită prin juxtapunerea a două lungi fragmente eterogene. Aceste fragmente sînt adesea intervertite, în sensul că prima reprezintă concluzia şi a două ipoteza. Orice transformare imediată a unui lucru în altul reprezintă în vis, credem, relaţia de la cauză la efect.
Am spus mai sus că visul nu admite alternativa şi că atunci cînd se prezintă două ipoteze, el le introduce pe amîndouă în aceeaşi asociaţie de idei. In alţi termeni, conjucţia "sau" din conţinutul latent al visului este înlocuită în conţinutul manifest prin conjucţia "şi".
Reprezentările contradictorii se exprimă aproape întotdeauna în vis printr-un singur şi acelaşi element*. Opoziţia dintre două idei, antagonismul lor se exprimă în vis într-o manieră cu totul caracteristică: un alt element se transformă aici, pînă la sfîrşit, în

contrariul său. Vom vedea mai departe prin ce alt procedeu mai poate visul s ă
Lingvişti notorii au afirmat că în cele mai vechi limbi, noţiunile contrarii ca "puternic - slab","în-ăuntru-înafară" n-au pentru a se exprima decît un singur cuvînt. Cuvintele primitive au dublu sens.
34
exprime contradicţia. Să spunem, deasemenea, că
'senzaţia atît de frecventă a unei imposibilităţi de a ne
•mişca marchează faptul că există la cel care doarme două impulsuri de sens invers care produc un conflict de voinţă.
: Există, deasemenea, un anumit număr de relaţii care
par mai utile decît altele în mecanismul formării visului.
: Acestea sînt asociaţiile prin asemănare, prin contact şi prin corespondenţă. Visul se foloseşte de ele pentru a susţine acţiunea proprie de condensare şi din toate elementele, mai mult sau mai puţin concordante, el
'alcătuieşte o unitate nouă.
Se va spune că acest enunţ prea scurt, format din cîteva remarci elementare, nu este suficient pentru a oferi *o* idee despre numărul infinit de mijloace de care dispune visul pentru a reprezenta relaţiile logice dintre elementele sale. Fiecare vis, în particular, îşi desfăşoară din acest
-punct de vedere acţiunea sa specială, care este cînd minuţioasă, cînd grosolană, cînd urmăreşte îndeaproape tema propusă, cînd se îndepărtează mai mult de ea. In acest ultim caz el utilizează într-o mai largă măsură procedeele pe care le-am indicat şi atunci visul ne pare mai obscur, confuz şi incoerent. Dar trebuie remarcat că atunci cînd conţinutul manifest este prea absurd, cînd el conţine o contradicţie prea flagrantă, aceasta nu se întîmplă niciodată fără o intenţie ascunsă şi, adesea, sub acest aparent dispreţ faţă de regulile logicii descoperim o indicaţie privind conţinutul intelectual al ideilor visului. O absurditate în conţinutul manifest al visului corespunde, în conţinutul său latent, unui sentiment de contradicţie, de ură sau de dispreţ. Deoarece această interpretare ne oferă cel mai bun argument împotriva teoriei care atribuia visul unei activităţi intelectuale reduse şi incoerente este
: necesar s-o susţinem printr-un exemplu:
Visez că un tînăr aflat printre cunoştinţele mele, M.H..., a fost pus la punct violent, într-o polemică, de către un adversar care nu este nimeni altul decît marele Goethe. După părerea noastră, a tuturor, atacurile sînt deopotrivă nedrepte şi violente. In urma acestui incident, M.H. îşi vede reputaţia pierdută. El se plînge cu amărăciune de aceasta, la o masă la restaurant. Caut, la rîndul meu, să clarific anumite aspecte cronologice care
35
îmi par incredibile. Goethe a murit în 1832. Polemica sa cu M.H. a avut loc într-o epocă anterioară...dar în acea epocă M.H. era prea tînăr. Reflectînd la aceasta mi se pare plauzibil să admit că el avea 18 ani. Dar nu ştiu exact în ce an sîntem. Restul calculului meu se pierde în ceaţă. Mai mult, această polemică se află în celebra lucrare a **lui Goethe, "Natura".**
Absurditatea acestui vis reiese încă şi mai clar dacă avem în vedere că H. este un om de afaceri foarte tînăr, care nu se preocupă cîtuşi de puţin de poezie şi literatură. Să-i desfăşurăm acum conţinutul, prin analiză, şi să arătăm întreaga logică ascunsă în spatele acestei absurdităţi.
1. M.H., pe care l-am cunoscut la masă la .restaurant, m-a rugat într-o zi să-i examinez fratele mai mare care manifesta semnele unei deregl ări mintale. In timp ce vorbeam cu bolnavul am fost surprins în mod penibil să-l aud făcînd,

fără nici o incitare din partea mea, aluzie la nebuniile din tinere ţe ale fratelui său. L-am întrebat despre **data** sa **de naştere (data morţii,** în vis) şi, pentru a-mi da seama de anumite tulburări de memorie, l-am determinat să efectueze în faţa mea cîteva calcule.

2. O revistă medicală la care eram membru a publicat, sub semnătura unui foarte **tînăr** colaborator, o **critică violentă** a cărţii unuia dintre prietenii mei, F. din Berlin. Am cerut explicaţii redactorului şi acesta, exprimîndu-şi regretul, a refuzat orice gen de rectificare. Pe deasupra, am rupt relaţiile cu publicaţia, dar în scrisoarea de retragere mi-am exprimat speranţa că **relaţiile** noastre personale **nu vor avea de suferit în urma acestui incident.** Aici se află sursa veritabilă a visului. Proasta primire făcută cărţii prietenului meu m-a necăjit cu atît mai mult cu cît această carte conţinea o descoperire în biologie pe care o considerasem esenţială şi pe care confraţii, după atîţia ani, încep astăzi s-o aprecieze.

3. O pacientă îmi vorbise, cu mulţi ani în urmă, despre boala fratelui ei, atins de un acces de delir furios care debutase prin strigătul "Natura, **natura** !" După părerea medicilor, acest strigăt a fost inspirat de citirea unei lucrări a lui Goethe şi dovedea că bolnavul se surme-

naşe cu aceste studii. In ceea ce mă priveşte, mi s-a părut plauzibil să admit că acest strigăt, **"Natura",** trebuia să fie luat în sensul sexual pe care toată lumea îl cunoaşte, atît ignoranţii cît şi savanţii. Si timpul nu m-a contrazis deoarece, mai tîrziu, acest nenorocit şi-a mutilat propriile organe genitale. Cînd s-a produs criza el avea 18 ani.

...-. In conţinutul manifest al visului, ceea ce se ascunde sub "eu" este persoana acestui prieten atît de maltratat de către critică. Cartea prietenului meu tratează, în mod sigur, dintr-un punct de vedere biologic, despre anumite circumstanţe de timp. Ea reduce, între altele, durata vieţii lui Goethe la un număr determinat de perioade. Visul asimilează acest "eu" unui amnezic total: **"Eu nu ştiu în ce an sîntem".** Deci, în vis, prietenul meu este nebunul. Aici se frizează absurdul. In ideile latente ale visului vom găsi această mustrare ironică: "Acum el este detracatul, nebunul... şi voi îl criticaţi, voi oamenii de geniu ! N-ar fi mai degrabă invers ?r"-Această **răsturnare** va fi reluată de vis, care ni-l va arăta pe Goethe atacînd un tînăr, situaţie absurdă, cînd contrariul, un adolescent criticîndu-l pe marele Goethe, poate să se producă perfect în zilele noastre.

Visul, aşa cum l-am observat, nu se inspiră niciodată decît din sentimente personale. In visul de mai sus, personalitatea mea, înaintea celei a prietenului meu, este cea care este reprezentată prin "eu". Dacă eu mă identific cu acest prieten, aceasta se întîmplă deoarece destinul descoperirii sale simbolizează în ochii mei reuşita propriei mele teorii. Cînd o voi expune, denunţînd sexualitatea ca origine a tuturor tulburărilor psihice (vezi diagnosticul meu dat bolnavului de 18 ani: "natura, natura..."), nu este nici o îndoială că mă voi întîlni cu aceleaşi critici cărora, de azi, le opun acelaşi sentiment de ironie.

Urmărind analiza acestui vis, constatăm că absurdităţile care se întîlnesc aici au la origine un sentiment de ironie sau de dispreţ. Se ştie că **Goethe** a conceput teoria vertebrelor craniene la Veneţia, adunînd pe marginea lagunei rămăşiţele unui craniu de berbec. Or, prietenul meu îşi făcuse un titlu de glorie din organizarea unui scandal pentru a obţine scoaterea la pensie a unui profesor, altădată strălucitor (în mod sigur chiar în aceas-

tă ramură a anatomiei comparate), dar care devenise datorita senilităţii incapabil să

mai funcţioneze ca atare. Doar agitaţia provocată de prietenul meu putea să remedieze această stare de lucruri, căci în universităţile germane, unde se uită că vîrsta nu este o garanţie împotriva imbecilităţii, nu există limită de vîrstă pentru învăţămîntul de acest grad. In spitalul acestui oraş eu am avut onoarea să lucrez ani de zile, sub conducerea unui şef care era de multă vreme fosilă şi care devenise, după părerea tuturor, perfect imbecil, fără ca pentru aceasta să se intenţioneze să i se retragă vreuna din responsabilităţi. Se impune o relaţie între acest detaliu şi descoperirea de pe lagună. Tinerii mei colegi din spital au compus într-o zi, în legătură cu acest şef, o parodie a operei lui Gassenhauer, la modă atunci:
"Nu este Goethe cel ce astfel scrie ... Si nici din Schiller aceste versuri nu au cum să fie ..."
38
VII
N-am terminat examinarea lucrării visului. Trebuie să adăugăm condensării, deplasării şi reprezentării concrete ale materialului psihic încă o activitate. Aceasta nu contribuie în mod necesar la întreaga formare a visului şi, fără a dori s-o tratăm în detaliu, să spunem că pentru a he-o imagina cu o oarecare precizie trebuie admisă ipoteza, probabil inexactă, a unei activităţi care ar interveni la sfîrşit asupra conţinutului visului şi numai atunci cînd diversele părţi ale acestuia au luat forma simbolică. Lucrarea visului ar consta atunci în a dispune aceste simboluri pentru a crea un ansamblu coerent, o reprezentare ordonată. Visul dobîndeşte astfel un gen de faţadă, ce-i drept insuficientă, care nu maschează în mod egal toate părţile. Dar, cu ajutorul cîtorva legături, cîtorva modificări uşoare, el primeşte o interpretare provizorie şi cu totul aproximativă. In fond, noi nu găsim aici decît o strălucită deghizare a ideilor latente. Cînd întreprindem o analiză, prima noastră grijă trebuie să fie aceea de a reacţiona împotriva acestei interpretări **prea** spirituale.
Ce motivează deci această ultimă parte a lucrării, această revizie finală a conţinutului visului ? Este uşor de observat că ea are drept unic scop să facă visul inteligibil şi înţelegem, deasemenea, prin aceasta, care este natura acestei activităţi. Ea intervine asupra conţinutului visului care îi este prezentat, în aceeaşi manieră ca şi activitatea noastră psihică normală asupra tuturor obiectelor percepţiei. Ea le sesizează cu ajutorul noţiunilor prealabile pe care le posedă, le ordonează în conformitate cu cele mai mari şanse de inteligibilitate şi reduce astfel riscul de a le falsifica. Căci dacă obiectul percepţiei nu poâfe fi asimilat niciunui alt obiect cunoscut, interpretarea sa va da naştere celor mai neobişnuite erori.
39
Oricine ştie că noi sîntem incapabili să apreciem o serie de semne stranii sau de cuvinte necunoscute fără ca efe-să nu ne facă să ne gîndim mai întîi la termenii cunoscuţi care le seamănă cel mai mult şi cărora vom fi tentaţi să le asimilăm. Visele care au fost reprelucrate astfel, printr-o activitate psihică analogă gîndirii noastre în stare de veghe, sînt vise "bine compuse". Există altele asupra cărora această activitate nu se exercită. N-a fost făcută nici o tentativă pentru a introduce aic> ordine şi sens şi, cînd ne trezim, apreciem imaginile care ne-au rămas în memorie ca fiind perfect incoerente. Dar, din punctul de vedere al analizei, această mulţime de materiale are tot atîta valoare ca şi un vis ordonat în mod superficial, doar că primul caz ne scuteşte de efortul de a desface mai întîi o ordonare provizorie.
---• Totodată, ne-am înşela dacă am vedea în această primă faţadă a visului doar un dispreţ sau un capriciu al activităţii noastre psihice conştiente. Dimpotrivă, pentru a-l construi a fost nevoie de un anumit numSr de dorinţe, de reverii care se află în gîndurile latente ale visului şi care sînt de aceeaşi natură cu cele pe care le

cunoaştem în starea de veghe şi le denumim, pe bună dreptate, "vise cu ochii deschişi". Aceste reverii, pe care analiza le decelează în visul nocturn, ni se prezintă sub forma scenelor copilăreşti, mai mult sau mai puţin remaniate şi transformate. Aceasta este faţada visului şi, în majoritatea cazurilor, se poate vedea cum putem atinge imediat nodul său esenţial, care n-a fost decît deghizat prin aportul altor materiale.

Cele patru forme de activitate pe care le-am indicat alcătuiesc singure lucrarea visului. Putem, deci, s-o definim pe aceasta din urmă spunînd că ea nu este altceva decît fcţfensferul ideilor latente în conţinutul manifest. Urmează că acţiunea visului nu este niciodată creatoare, că ea nu imaginează nimic care să fie al ei, că ea nu apreciază, nu concluzionează. Acţiunea aceasta constă în condensarea, deplasarea şi remanierea în vederea unei reprezentări senzoriale a tuturor materialelor visului. Se adaugă, în ultimul rînd, acţiunea accesorie de ordonare pe care am indicat-o. într-adevăr, în conţinutul visului se întîlneşte un număr de elemente

40

pe care am fi tentaţi să le luăm drept rezultat al unei •activităţi pur intelectuale. Dar analiza ne demonstrează că **aceste operaţiuni ale spiritului erau deja efectuate în gîndurile latente ale visului şi pe care aceasta nu face decît să le reproducă ca atare.** Dacă în vis se întîlneşte o deducţie logică, ea nu este altceva decît reproducerea verbală a logicii ideilor visului. Ea pare irepro şabilă cînd trece fără a fi alterată în conţinutul visului, dar devine absurdă cînd, prin lucrarea visului, este transferată asupra altor materiale. La fel, prezen ţa unui calcul aritmetic în conţinutul visului vrea să spună, pur şi simplu, că un calcul asemănător se găsea printre ideile latente. Si acolo el era exact. Dar cînd îl regăsim apoi în visul manifest, în urma condensării factorilor săi şi a transferului operaţiunilor sale asupra altor materiale, el dă rezultatele cele mai extravagante. Chiar discursurile pe care le întîlnim în conţinutul visului nu sînt discursuri originale, ci mozaicuri în care se regăsesc toate genurile de fragmente împrumutate din discursuri pe care cel care doarme poate s ă le fi pronunţat, auzit sau citit. Memoria a conservat aceste fragmente, visul le reproduce literalmente, dar el a uitat subiectul lor şi a transformat sensul în maniera cea mai surprinzătoare. ».;

Poate că n-ar fi inutil să susţinem aceste ultime reguli prin cîteva exemple:

1. Iată visul uneia dintre bolnavele mele. Este un vis ordonat şi, la prima vedere, complet inofensiv.

Această doamnă merge în compania bucătăresei sale, care duce **coşniţa. îşi face comanda la măcelar şi acesta-i răspunde: "Aceea nu se mai găseşte" şi vreasă-i dea o altă bucată** care, **zice el, are** aceeaşi **calitate. Dar ea refuză şi se îndreaptă spre vînzătoarea de legume.** Femeia îi **oferă o legumă cu aspect neobişnuit, negricioasă şi legată în mănunchi. "Nu vreau să văd aşa ceva", spune ea şi n-o cumpără.**

Fraza **"Aceea nu se mai găseşte",** îşi are originea în consultaţia mea. Eu însumi i-am spus bolnavei, cu cîteva zile mai înainte, că amintirile primei copilării **nu se mai găsesc** ca atare, dar că se întîlnesc totuşi, transpuse în vise. Eu sînt deci cel pe care-l reprezintă măcelarul.

Cea de a doua frază, **"Nu vreau să văd aşa ceya", a-**

41

parţine altei asociaţii de idei. Doamna şi-a mustrat în ajun bucătăreasa, aceeaşi care joacă un rol în vis şi i-a zis: "Comportaţi-vă cum trebuie; **nu vreau să văd aşa ceva...",** adică: eu nu permit aşa ceva, eu nu vreau să văd o astfel de comportare. Partea cea mai neînsemnată a acestui discurs a suferit o deplasare care a făcut-o să

apară în conţinutul visului. In ideile visului, o singură altă parte jucase un rol, căci iată ce se întîmplase: lucrarea visului a transformat, într-o manieră care să o facă de nerecunoscut şi complet nevinovată, u situaţie care nu există decît în imaginaţia celei care doarme şi în care eu mă **comportam** faţă de această doamnă **într-un mod oarecum indecent.** Această situaţie imaginară nu este, la rîndul ei, decît decalcul unei situaţii în care bolnava se aflase în mod real într-o perioadă mult mai veche.

2. Iată un vis foarte neînsemnat în aparenţă, în care vedem apărînd cifrele:

•' **O persoană visează că vrea să efectueze o plată oarecare. Fiica sa îi ia portofelul din mînă şi scoate 3 florini şi 65 de creiţari. Atunci ea îi spune: "Ce faci ? Aceasta nu costă decît.21 de creiţari".**

Această persoană este străină. Ea şi-a trimis fiica la un pension de fete din Viena şi are de gînd să urmeze tratamentul cu mine în perioada în care copilul va rămîne în acest oraş. In ziua care a precedat visul, directoarea pensionului a întrebat-o dacă nu ar fi de acord să-şi lase fiica încă un an acolo, ceea ce ar fi prelungit tot cu un an tratamentul cu mine. Pentru a găsi sensul cifrelor din vis, trebuie să ne aducem aminte că "timpul este bani". Un an reprezintă **365 zile.** Exprimat în creiţari, aceasta revine la 365 de creiţari sau **3 florini şi 65 de creiţari. 21 de creiţari** corespund celor 3 **săptămîni** care ar despărţi încă, în acest moment, noaptea visului de sfîrşitul cursurilor şi al tratamentului cu mine. Este evident că aspectele băneşti sînt cele care au determinat-o pe doamna aceasta să refuze propunerea directoarei şi, la fel, tot ele sînt cele care conferă lipsa de importanţă a sumei plătite în vis.

3. O tînără femeie, căsătorită de mai mulţi ani, află că una dintre cunoştinţele sale, care are aproximativ aceeaşi vîrstă, domnişoara Elise L., s-a logodit. Noaptea următoare ea visează că este la teatru cu soţul ei.Un con-

siderabil număr de locuri printre fotoliile de orchestră încă nu s-a ocupat. Soţul povesteşte că Elise L. şi logodnicul ei au intenţionat şi ei să vină, dar cum nu mai erau decît trei locuri de 1 florin şi 50 de creiţari, ei le-au considerat inacceptabile. Ea răspunde că nu este o mare nenorocire.

Ceea ce ne interesează aici este să ştim cum îşi au cifrele originea în ideile latente ale visului şi ce transformare au suferit. De unde vine suma de 1 florin şi 50 de creiţari ? Ea îşi are originea într-o împrejurare din ajun: cumnata acestei doamne a primit de la soţul ei, în dar, **150 de florini** pe care s-a grăbit să-i cheltuiască pentru o bijuterie. Remarcăm că 150 de florini reprezintă de o suta de ori mai mult decît 1 florin şi 50 de creiţari. Pentru cifra trei, care însoţeşte preţul biletelor de teatru, nu găsim decît o singură asociaţie: logodnica, Elise L., este cu **trei** luni mai tînără decît prietena sa. Situaţia din vis reproduce o mică scenă care a fost, nu o dată, motiv de ironie între soţi: tînăra femeie **se grăbise** să ia dinainte biletele la teatru şi intrase în sala de spectacol cînd o întreagă parte a fotoliilor de orchestră era încă neocupată. Remarcăm, în sfîrşit, că acest vis conţine o absurditate: faptul că două persoane iau trei bilete de intrare la teatru !

Ideile latente ale visului sînt, în mod evident, acestea:"Am fost proastă că m-am măritat atît de tînără ! Ce nevoie am avut să mă grăbesc atît ? Exemplul Elisei îmi arată bine că aş fi găsit oricînd un soţ; nu aveam decît să aştept, aş fi găsit unul de o sută de ori mai bun (soţ sau bijuterie). Cu banii aceştia (dota) aş fi.putut să-mi cumpăr trei !".

^

VIII

După expunerea pe care am făcut-o despre procedeele lucrării visului am putea fi

tentaţi să privim această lucrare ca un proces psihic special care, după cunoştinţa noastră, nu poate fi comparat cu nimic. Si poate că în noi se va naşte puţină uimire superstiţioasă constatînd că produsul său, visul însuşi, este dintotdeauna treaz.
In realitate, acţiunea visului nu este decît primul şi cel mai bine studiat dintr-o serie de procese psihice, în special cele la care se reduce producerea simptomelor isterice, angoaselor, obsesiilor, demenţelor, etc. Toate aceste procese prezintă, în mod egal, caracterele condensării şi deplasării, mai ales ale acesteia din urmă, în timp ce prelucrarea în vederea unei reprezentări senzoriale rămîne proprie lucrării visului.
Dacă, deci, procesul visului este acelaşi cu cel care dă naştere imaginilor morbide, cu atît mai interesantă ar fi determinarea condiţiilor în care el se produce. Nu mică ne va fi surpriza aflînd că el poate exista fără ajutorul somnului şi fără ceţ al bolii şi că un număr considerabil de fenomene care aparţin vieţii cotidiene a subiecţilor normali ca uitările, lapsusurile de vorbire şi de comportament sînt create prin aceleaşi mecanisme psihice ca şi visul şi ca toate simptomele morbide desemnate mai sus.
Nodul problemei rezidă în procesul de deplasare, cel care merită, ni se pare, dintre toate, cea mai mare atenţie. Pentru a cunoaşte condiţia esenţială a deplasării este indispensabil să se abordze problema dintr-un punct de vedere pur psihologic. Se va vedea atunci că acest fenomen se produce exclusiv sub imperativul **necesităţii** şi pentru a-l înţelege va fi importantă conştientizarea anu-

mitor dificultăţi de care cu greu va scăpa cel care studiază visele.
Cînd, la începutul acestei lucrări, am oferit ca exemplu de analiză unul dintre visele mele a trebuit să întrerup inventarul ideilor mele latente deoarece printre ele se aflau unele pe care eu preferam să le păstrez secrete, pe care nu puteam să le comunic fără să încalc grav anumite convenienţe. Am adăugat că n-ar folosi la nimic să înlocuiesc această analiză printr-o alta, căci oricare ar fi visul ales, fie el cel mai obscur şi cel mai confuz dintre toate, aş ajunge în cele din urmă la gînduri latente pe care nu le-aş putea releva fără indiscreţie. Cu toate acestea, după ce am respins dovezile acestor dezbateri intime şi am continuat analiza, făcînd abstracţie că este vorba despre mine, am întîlnit gînduri care m-au surprins profund. Nu mi le cunoşteam. Ele îmi păreau nu numai **stranii, ci** şi **penibile.** Le-am respins din toate puterile dar, în acelaşi timp, am simţit că ele îmi erau impuse prin logica inflexibilă a ideilor latente. Nu pot să-mi explic această stare de lucruri, admiţînd că aceste gînduri au existat realmente în mine, decît în sensul că ele posedau aici o anumită intensitate sau energie psihică, dar că se găseau, după opinia mea, într-o situaţie psihologică specială care mă împiedica să le conştientizez. Eu denumesc această situaţie specială **stare de refulare.** Recunosc atunci că între caracterul confuz al visului manifest şi starea de refulare a ideilor latente - altfel zis repulsia pe care o resimt luind cunoştinţă de aceste idei -există o relaţie de la cauză la efect. Conchid că dacă visul este confuz, el este astfel din necesitatea de a nu trăda anumite idei latente **pe care conştiinţa mea le dezaproba.** Astfel se explică acţiunea de deformare, care pentru vis este o adevărată **deghizare.**
Ar fi interesant de cercetat, în visul pe care l-am supus analizei, care dintre gîndurile mele se prezintă deghizat din teama de a-mi suscita prea puternic dezaprobarea dacă s-ar prezenta fără mască. Eu ştiu că cursa despre care am vorbit, cursa aceea gratuită cu maşina, mi-a amintit de altele mai costisitoare în compania unei persoane din familia mea, iar semnificaţia visului părea să fie: "Aş vrea să cunosc o dragoste dezin-

teresată". Or, cu puţin timp înainte de a avea acest vis, cheltuisem o însemnată sumă de bani pentru persoana în discuţie. In faţa acestei asociaţii de idei sînt constrîns să recunosc că **regret c8 am făcut aceasta cheltuiala.** Numai prin mărturisirea unui asemenea sentiment am ajuns să înţeleg ce semnifică, în visul meu, dorinţa de **o dragoste care nu prilejuieşte cheltuieli.** Totuşi, pot s-o spun cu toată sinceritatea, n-am ezitat un moment să cheltuiesc acesta sumă. Regretul pe care îl resimt face parte dintr-un curent care nu mi-a atins conştiinţa.De ce n-a făcut-o? Aceasta este o altă problemă care ne-ar conduce prea departe. Răspunsul pe care l-aş putea da aparţine unei alte asociaţii de idei.

Dacă analizez, în locul unui vis care-mi aparţine, visul unei persoane străine aş ajunge la constatări asemănătoare. Numai mijloacele mele de control vor fi puţin diferite. Dacă visul analizat este cel al unui subiect normal îl voi determina să-şi recunoască ideile refulate, demonstrîndu-i înlănţuirea gîndurilor visului. El va avea însă întotdeauna libertatea de a le nega. Dar dacă este vorba de.un bolnav de nervi, de un isteric de exemplu, va trebui, pentru a-l determina să-şi recunoască ideile refulate, să i se dezvăluie relaţia care există între acestea şi simptomele bolii sale şi să se insiste asupra acestui aspect pînă cînd starea sa s-a ameliorat într-atît încît ideile refulate s-au substituit simptomelor.

I Să luăm exemplul acelei tinere femei care mi-a povestit visul cu cele trei bilete de teatru de 1 florin şi 50 de creiţari. Analiza ideilor sale latente arată că ea hu-şi preţuia prea mult soţul, că i-ar fi convenit mai mult să nu se fi căsătorit cu el, că l-ar fi dorit înlocuit fără regret cu un altul. Este adevărat că ea pretinde că-l iubeşte. Nu admite că dispreţul faţă de el ("altul ar putea fi de o sută de ori mai bun!") aduce cea mai mică atingere vieţii sale sentimentale. Totuşi, toate simptomele sale conduc la aceeaşi concluzie ca şi visul. Este suficient să se trezească în ea amintirile refulate dintr-o epocă în care era perfect conştientă că nu-şi iubeşte soţul pentru ca imediat simptomele să dispară şi bolnava să înceteze să protesteze împotriva interpretării mele.

l

46

IX

Noţiunea de refulare fiind stabilită, la fel ca şi relaţiile care există între deformarea visului şi materialul psihic refulat, devine posibil să rezumăm, într-o manieră generală, principalele concluzii pe care le desprindem din cercetările noastre.

—>- Ştim că visele inteligibile şi raţionale sînt realizarea nedeghizată a unei dorinţe, în alţi termeni că dorinţa a cărei realizare concretă o reprezintă ele este o dorinţă recunoscută de către conştiinţă, nesatisfăcută în viaţa cotidiană, dar întru totul demnă de interes. Analiza viselor confuze şi neinteligibile ne arată ceva analog: fundamentul acestor vise este de asemenea o dorinţă realizată, dorinţă pe care ideile latente ne-o relevă pe de altă parte. Numai că reprezentarea ei este obscură. Pentru a o clarifica trebuie să recurgem la analiză şi aceasta ne va arăta cînd o dorinţă refulată şi inconştientă, cînd o dorinţă intim legată de gînduri refulate şi, ca să spunem aşa, transportată de acestea. Putem caracteriza aceste vise afirmînd că **ele sînt realizări voalate ale dorinţelor refulate.** Mai mult, remarcăm, ceea ce este interesant, că înţelepciunea populară are dreptate cînd pretinde că visele prezic viitorul. In realitate visul ne arată viitorul nu aşa cum se va realiza ci cum dorim noi să se realizeze. Spiritul popular face în această privinţă ceea ce are de altfel obiceiul să facă: crede ceea ce doreşte.

<fc» Visele, din punct de vedere al realizării dorinţelor, se pot împărţi în trei categorii:

Avem, în primul rînd, visul care reprezintă fără deghizare o dorinţă nerefulată. Acesta este visul de tip infantil, care devine din ce în ce mai rar pe măsură ce copilul înaintează *In* vîrstă.

47

In al doilea rînd avem visul care reprezintă, deghizat, o dorinţă refulată. Majoritatea viselor noastre aparţin acestui tip şi din această cauză e)e nu pot fi înţelese fără analiză.

In sfîrşit, urmează visul care exprimă dorinţa refulată, dar n-o deghizează sau o deghizează prea puţin. Acest ultim vis este însoţit întotdeauna de o senzaţie de angoasă care îl obligă să se întrerupă şi care pare să fie echivalentul acţiunii de deghizare pentru că, în visele-din cea de-a doua categorie, angoasa l-a cruţat pe cel care doarme tocmai datorită acestei acţiuni. Ar fi uşor de demonstrat că situaţia din vis care generează angoasă nu este altceva decît o dorinţă veche nerealizată şi refulată de multă vreme.

Printre visele inteligibile se găsesc şi cele al căror conţinut este penibil şi care, totuşi, nu generează la cel care doarme nici un sentiment de angoasă. Ele nu pot fi puse în rîndul viselor de angoasă şi servesc drept argument celor care vor să conteste orice semnificaţie şi orice valoare manifestărilor visului. Ne va fi suficient un exemplu pentru a arăta că aceste visa ni| sîpt altceva
decît realizări voalate pi forinţalnr refutări» şj aparţin net
celei de-a doua categorii. Vom vedea, deasemenea, de cîtă ingeniozitate se foloseşte acţiunea de deplasare pentru a deghiza dorinţa.

O tînără fată visează că cel de-al doilea copil al surorii sale a murit, iar ea se află în faţa sicriului, exact aşa cum s-a aflat, cu cîţiva ani mai înainte, în faţa celui al primului născut al aceleiaşi familii. Acest spectacol nu-i inspiră nici cea mai mică suferinţă.

Tînăra fată refuză, natural, să-şi interpreteze visul în sensul unei dorinţe ascunse. Nici interpretarea noastră nu este aceasta. Dar există faptul că lîngă sicriul primului copil ea s-a întîlnit cu bărbatul pe care-l iubeşte, i-a vorbit şi, din acel moment, ea nu l-a mai văzut njcinrlatg. Fără îndoială că dacă cel de-al doilea copil nu ar fi murit, ea nu l-ar mai fi întîlnit pe acest bărbat în casa surorii sale. Ea se revoltă împotriva acestei ipoteze, dar doreşte cu ardoare urmarea, întîlnirea cu bărbatul iubit. In ziua care a precedat visul ea a primit o invitaţie la o conferinţă unde spera să-l întîlnească. Visul este, deci, un

48

simplu vis de nerăbdare, aşa cum se produce el înaintea unei călătorii, a unui spectacol de teatru, în aşteptarea oricărei plăceri. Dar tinerei fete trebuie să i se disimuleze propria dorinţă. Atunci, unuia dintre aspectele situaţiei i se substituie un altul, pe cît posibil la fel de nepotrivit pentru a-i inspira bucuria. Să mai remarcăm că elementul afectiv al visului nu se potriveşte decît cu conţinutul său latent, cu cel care a fost refulat. Intrucît această idee latentă este cea a unei întîlniri dorită cu ardoare, ea nu se poate asocia cu un sentiment de tristeţe.

X

Deoarece filozofii de pînă acum n-au avut ocazia să se ocupe cu o filozofie a refulării credem că este necesar, la acest prim contact cu misterioasa problemă a formării visului, să încercăm o expunere cît mai clară cu putinţă. In schema noastră sîntem ajutaţi de alte studii decît cel despre vis şi dacă la început poate părea puţin complicat, nouă ni s-a părut că, pe de altă parte, niciuna din aceste complicaţii nu era superfluă.

••*»■ Să admitem că în aparatul nostru psihic există două funcţii creatoare de gîndire. A doua dintre aceste funcţii po9edă privilegiul că toate produsele sale devin

imediat parte a conştiinţei, în timp ce activitatea celei dintîi rămîne inconştientă sau nu ajunge în conştiinţă decît prin intermediul celei de-a doua.
La limita separării dintre cele două funcţii, chiar în punctul în care prima o întîlneşte pe cea de-a doua, există o cenzură care nu lasă să treacă decît ceea ce îi este agreabil şi respinge restul. Produsele respinse de către cenzură se găsesc atunci, pentru a folosi propria noastră expresie, în stare de refulare.
Dar în anumite condiţii, în timpul somnului care aduce cu sine un gen de relaxare a cenzurii, activităţile reciproce ale celor două funcţii nu mai sînt aceleaşi. Produsele refulate nu mai pot fi respinse în întregime şi reuşesc să-şi croiască drum pînă la conştiinţă. Cu toate acestea, întrucît cenzura poate fi slăbită dar niciodată abolită, trebuie ca obiectele refulate, pentru a fi admise de conştiinţă, să fie deghizate într-o asemenea manieră încît ele să-şi piardă caracterul respingător. Ceea ce pătrunde atunci în conştiinţă este un compromis între tendinţele primei funcţii şi scrupulele celei de-a doua.
50
Remarcăm aici că, făcînd abstracţie de imaginile visului, refularea, relaxarea cenzurii şi acceptarea unui compromis se află în mod sigur la baza oricărui proces care concură la formarea unei imagini psihopatice. Remarcăm, deasemenea, că la formarea acestui compromis concură în mod sigur procesele de condensare, deplasare, de ordonare provizorie şi superficială pe care le-am studiat în lucrarea visului.
Nu căutăm să disimulăm faptul că un gen de demonologie intervine din plin în expozeul de mai sus. Ni s-a părut, într-adevăr, că procesul de formare a visului confuz seamănă cu efortul pe care l-ar face un subordonat pentru a strecura pe furiş o vorbă care i-ar displace şefului său. Am plecat de la această comparaţie pentru a contura procesul de deghizare şi pe acela al cenzurii şi neam străduit să redăm impresia noastră printr-o teorie psihologică încă frustă dar, pe cît este posibil, clară. Sperăm că un examen mai aprofundat al subiectului va permite să se identifice cele două funcţii pe care le-am numit "prima" şi "a doua" şi să se descopere corelaţiile care confirmă ceea ce am stabilit **a priori:** antagonismul celor două funcţii, dintre care una păzeşte intrarea în conştiinţă şi o poate exclude pe cealaltă.
Cîna starea de somn este învinsă, cenzura îşi. reia drepturile şi face **tabula rasa** din tot. ceea ce i-a fost impus în perioada sa de neputinţă. Ceea ce confirmă ipoteza noastră este rapiditatea cu care visul se şterge din memorie precum şi o experienţă pe care am ajuns să o fac frecvent: în timp ce povestim unul dintre visele noastre, sau îl supunem analizei se întîmplă ca un detaliu pe care îl uitasem complet să apară pe neaşteptate. Si aproape întotdeauna, acest detaliu scos din uitare reprezintă calea cea mai scurtă şi mai sigură pentru a pătrunde sensul latent al visului. Tocmai pentru aceasta el ar fi trebuit în mod sigur să dispară în uitare, ceea ce reprezintă efortul suprem al cenzurii. *
51
XI
Dacă admitem că conţinutul visului reprezintă o dorinţă realizată, iar caracterul său confuz este opera cenzurii, care modifică şi deghizează materialele refulate, ne este uşor să determinăm funcţia visului.^ Contrar a ceea ce admite opinia curentă, care consideră visul ca perturbator al somnului, noi am ajuns la concluzia neobişnuită că visul serveşte ca paznic al somnului. Visul infantil ne va oferi aici cea mai bună demonstraţie. *
Starea de somn sau trecerea psihică de la veghe la somn este indusă la copil printr-o senzaţie de oboseală, la care se adaugă o oarecare constrîngere exterioară. Pentru a i se uşura copilului această trecere se îndepărtează toţi stimulii care i-ar putea abate spiritul de la ideea de somn.

Se ştie cum să se îndepărteze stimulii din exterior, dar cu m am putea să reducem la tăcere toate aceste dorinţe care se află în sufletul copilului şi -l ţin treaz ? Uitaţi-vă la o mamă care încearcă să-şi adoarmă copilul: acesta nu încetează să ceară fie un sărut, fie o jucărie, dar dorinţele nu-i sînt satisfăcute decît în parte, realizarea celorlalte fiind amînată cu autoritate pentru a doua zi. Este clar că toate aceste mişcări care agită copilul constituie obstacole pentru somnul său. Cine nu cunoaşte povestea amuzantă a băieţelului răutăcios care, trezindu -se noaptea, se apucă să răcnească pentru a chema rinocerul ? Un copil înţelept, în loc să răcnească, ar fi visat că vede rinocerul şi se joacă cu el. Visul, care -i oferă copilului dorinţa realizată, găseşte credit la el în timpul somnului. Dorinţa fiind satisfă cută, somnul continuă. Se va spune că copilul crede în imaginea sa din vis pentru că aceasta îmbracă formele verosimilităţii şi pentru că, pe de altă parte,, spiritul copilului este încă lipsit de facultatea pe

care şi-o va dobîndi mai tîrziu, de a di stinge între imaginaţia şi halucinaţiile sale şi realitate. Adultul, în ceea ce-l priveşte, a dobîndit facultatea de a face această distincţie. El a înţeles că este inutil să-şi formuleze dorinţe şi ştie din experienţă că este mai bine să -şi înăbuşe dorinţele pînă în momentul în care, pe căi ocolite şi graţie împrejurărilor mai favorabile, acestora li se va permite satisfacţia. Rezultă că în somnul adultului realizarea directă a dorinţelor apare rareori, poate chiar niciodată, şi că visul adultului, care ni se pare de tip infantil, se relevă la examinare ca o problemă infinit mai complicată. Pentru aceasta, la orice adult normal, fără excepţie, se produce o diferenţiere a materialelor psihice care nu există la copil. Prin ea se realizează o funcţie, funcţie care se alimentează din experienţa de viaţă şi exercită, cu gelozie, o influenţă de represiune şi inhibiţie asupra tuturor mişcărilor sufletului. Prin raporturile sale cu conştiinţa şi cu activitatea voluntară, această funcţie este investită cu o putere co nsiderabilă asupra întregii vieţi psihice a adultului. Or, ea condamnă, ca improprii şi superflue, multe din tendinţele infantile, punînd astfel în stare de refulare toate modurile de a gîndi şi a simţi care derivă din aceste tendinţe.

Dar din momentul în care această funcţie, în care noi recunoaştem eul nostru normal, cedează nevoii de somn, o vedem obligată de condiţiile psihofiziologice în care se produce acesta să -şi slăbească supravegherea şi să opună o energie foarte redusă intruziunii materialelor re fulate. In sine această relaxare are puţină importanţă, n -ar fi mare nenorocire dacă tendinţele infantile refulate ar face momentan carieră. Numai că atîta timp cît va dura somnul, ele nu vor găsi ieşire nici în gîndirea inconştientă, nici în activitatea m otrice. Ele nu pot, deci, decît să devină un pericol pentru somn şi despre acest pericol este vorba să fie îndepărtat. Trebuie să admitem aici că, chiar în orele în care sîntem profund adormiţi, o anumită cantitate de atenţie liberă rămîne disponibilă. Ea face oficiul de supraveghetor pentru cazul în care ar exista interesul pentru noi să ne întrerupern somnul. Cum s -ar explica fără aceasta că - aşa cum-a observat venera-
53
bilul fizioiog Burdach - fiecare dintre noi rămîne sensibil în timpul somnului la a numite excitaţii senzoriale care-l interesează în mod special: mama la scîncetul copilului său, morarul la o oprire a zgomotului morii sale şi toţi oamenii, în general, la chemarea numelui lor ? Această atenţie totdeauna trează se întoarce, deasemenea, »pr e excitaţiile interne produse de dorinţele refulate şi din acestea se formează visul, adică aşa cum am spus mai sus, un compromis care satisface cele două tendinţe. Visul este, într -un anumit fel, descărcarea psihică a unai dorinţe în stare de refulare deo arece el prezintă această dorinţă ca realizată. El satisface în ecelaşi timp cealaltă tendinţă, permiţînd celui care doarme să -şi continue somnul. "Eul" nostru se comportă în aceasta ca un copil, îi place maî mult să creadă în imaginile visului: "Da, da pare el să spună, ai dreptate, dar lasă-mă să dorm". Aprecierea dispreţuitoare pe care o facem în stare de veghe cu privire la vis, la incoerenţa şi lipsa sa de logică este fără îndoială aceeaşi pe -care o face "eul" nostru adormit asupra produselor refulări i. Dispreţ cu

atît mai fondat cu cît aceşti perturbatori ai somnului nu reuşesc să ne pună în mişcare. Noi rămînem conştienţi chiar în timpul somnului, căci atunci cînd imaginile visului se eliberează prea mult de cenzura gîndirii cugetăm: "Puah ! Aceasta nu este decît un vis !" şi continuăm să dormim.

Ni se va obiecta că există cazuri, spre exemplu cel al visului de angoasă, în care visul este incapabil să păstreze somnul. Dar trebuie să se conchidă pur şi simplu că visul este investit cu două funcţii, dintre care cea de-a doua este aceea de a întrerupe somnul atunci oînd trebuie. El este comparabil în aceasta cu paznicul de noapte conştiincios a cărui datorie este, înainte de toate, de a face să înceteze zgomotele care ar putea trezi populaţia, dar care nu ezită să-şi îndeplinească o datorie opusă şi să ridice toată lumea în picioare atunci cînd zgomotele devin neliniştitoare şi cărora el singur nu le poate face faţă.

Această a doua funcţie a visului ne devine mai clară mai ales atunci cînd luăm în consider are efectele excitaţiilor senzoriale asupra unei persoane adormite. Se ştie că excitaţiile venite din afară influenţează în general conţinutul visului. Proba experimentală a fost făcută în

54

acest caz. Ea aparţine unui mic număr de cercetări pe care medic ii le-au întreprins asupra visului şi cărora li s-a acordat, din nenorocire, o importanţă exagerată.' Ne găsim şi aici în faţa unei enigme: persoana adormită, supusă de către experimentator unei excitaţii oarecare, nu recunoaşte în vis această excitaţie, ea nu face decît s-o traducă, s-o interpreteze. Dar cum se decide alegerea sa din atîtea forme posibile de interpretare ? Această alegere nu poate să ni se pară decît arbitrară, dar noi ştim, pe de altă parte, că arbitrariul psihic nu există.

Cel care doarme are, într-adevăr, mai multe mijloace de a reacţiona împotriva oricărei excitaţii senzoriale venite din afară. El poate să se trezească, poate deasemenea să -şi continue somnul şi, în acest din urmă caz, reuşeşte aceasta prin mijloacele cele mai variate. D acă visează, spre exempiu, că se află într-o situaţie incompatibilă cu perturbaţia exterioară va reuşi să o învingă pe aceasta din urmă. Aceasta este situaţia ,celuî care, suferind un abces dureros al perineului, visează că urcă pe cal. Cataplasma destinat ă să-i uşureze durerea devine şaua animalului şi în felul acesta el continuă să doarmă. Deasemenea, se poate, şi acesta este cazul cel mai frecvent, ca excitaţia percepută în vis să intre într-o asociaţie de imagini aparţinînd unei dorinţe refulate care vrea să se realizeze. Excitaţia îşi pierde imediat realitatea şi se încorporează materialului psihic al celui care doarme. In felul acesta unul dintre prietenii mei a ajuns să viseze că a scris o comedie, realizarea unei idei care îi este dragă. Se află la t eatru, primul act se desfăşoară cu succes, izbucneşte un tunet de aplauze ... Si aici cel care doarme trebuie să fi reuşit să-şi prelungească somnul, căci atunci cînd s-a trezit n-a mai auzit nici un zgomot şi a presupus, ceea ce se va dovedi adevărat mai tîrziu, că s-au bătut covoarele prin apropiere. Toate visele care se manifestă imediat înainte de trezire printr-un vacarm oarecare nu sînt decît eforturi pentru negarea zgomotului perturbator, pentru a-i conferi o altă interpretare şi a mai cîştiga cîteva clipe de odihnă.

55

XII

Dacă se admit exigenţele cenzurii drept cauză principală a deformării visului nu se va vedea nimic surprinzător în faptul că aproape toate visele adulţilor se reduc, în urma analizei, la dorinţe erotice. Nu ne referim aici la visele descrise în mod obişnuit sub numele de "vise sexuale" şi care oferă imagini dezgolite de văluri. Toţi cei care au visat le cunosc. Ei nu sînt totdeauna atît de surprinşi fie de alegerea persoanelor care fac obiectul dorinţei, fie de abolirea tuturor barierelor pe care individul treaz are grijă sa le opună exigenţelor sale sexuale, fie, în sfîrşit, de anumite amănunte bizare care par să frizeze perversiunea. Ceea ce ne învaţă analiza este că multe alte vise, care nu par la prima vedere să includă preocupări erotice se reduc, prin munca de interpretare, la o realizare a dorinţei sexuale şi, pe de altă parte, că astfel de materiale ale gîndirii noastre

conştiente, care par să fi trecut în visul nopţii ca "relicve ale zilei", nu sînt admise aici decît pentru a juca rolul de figuranţi în reprezentarea dorinţelor erotice refulate.
Pentru a explica o stare de lucruri, în legătura cu care nu se consideră necesară teoretizarea, amintim că nu exista tendinţe care să fi fost mai bine refulate şi combătute în noi de către morală şi civilizaţie precum tendinţele sexuale. Mai mult, la majoritatea oamenilor, aceste tendinţe ştiu perfect să se sustragă tiraniei funcţiilor psihice de un ordin mai elevat. Studiul pe care l-am făcut în altă parte asupra sexualităţii infantile, a manifestărilor sale obscure şi. în general neînţelese ne autorizează să spunem că aproape la toţi indivizii civilizaţi evoluţia infantilă a vieţii sexuale se opreşte într-un punct.In consecinţa, dorinţele sexulate refulate la copil vor deveni mai tîrziu resorturi multiple şi puternice

ale formării viselor adulte*.
Pentru ca visul, care este o manifestare a dorinţelor erotice, să nu prezinte în conţinutul său manifest nici o urmă de sexualitate este indispensabilă o pregătire tainica. Neputîndu-se prezenta ca atare, materialele imaginilor sexuale vor fi înlocuite în conţinutul visului prin semne, aluzii sau orice altă formă de expresie indirectă. Numai că, contrar a ceea ce se cere în general de la aceste formule, cele ale visului trebuie să nu fie, înainte de toate, imediat inteligibile. Astfel se explică faptul binecunoscut al reprezentării simbolice a ideilor visului, fapt cu atît mai remarcabil cu cît se ştie astăzi că toţi cei care folosesc aceeaşi limbă se servesc cînd visează de aceleaşi simboluri . Aş adăuga chiar că, în anumite cazuri, comunitatea simbolurilor se întinde dincolo de comunitatea limbilor. Intrucît cel care visează ignoră el însuşi sensul simbolurilor pe care le foloseşte, problema originii acestor simboluri şi a raporturilor pe care le pot avea cu obiectul lor rămîne în întregime obscură. Dar faptul în sine este cert şi acest fapt pare de primă importanţă pentru tehnica interpretării visului. Este clar, pentru cine cunoaşte în profunzime această simbolică, că sensul visului, toate de taliile şi unele dintre fragmentele sale devin mai uşor de înţeles fără a fi necesar ca cel care a dormit să fie supus unui interogatoriu privind gîndurile sale din vis. Ne apropiem aici de idealul popular pe de-o parte, iar pe de altă parte de metoda dragă popoarelor primitive la care imaginile visului se interpretau în mod exclusiv prin simboluri.
Cu toate că specialiştii în simbolica visului sînt încă departe de a ajunge la o concluzie, noi putem deja să considerăm drept achiziţii cîteva date generale şi un anumit număr de remarci particulare.
Există simboluri cu o interpretare unică. Astfel, împărat şi împărătească, Rege şi Regină, semnifică Tată şi Mamă. Camera semnifică Femeia,iar uşile de intrare şi**
** *
Vezi Sigmund Freud, "Trei eseuri asupra teorie i sexualităţii", 1905.
In limba germană pentru femeie există două cuvinte: Frâu si Frauenzimmer; cuvîntul german pentru cameră este Zimmer (n.tr.).
^-j
ieşire reprezintă deschiderile naturale ale corpului. Simbolu rile folosite în vis servesc cel mai adesea pentru a ascunde persoanele, părţile corpului sau actele care interesează sexualitatea. Organele genitale îndeosebi utilizează o colecţie de simboluri bizare şi obiectele cele mai variate intră în componenţa acestor simboluri. Or, noi admitem că armele ascuţite, obiectele lungi şi rigide, trunchiurile de arbori sau trestiile reprezintă organul masculin, în timp ce dulapurile, cutiile, automobilele, tigăile înlocuiesc în vis organul feminin findcă motivul acestei substituţii este uşor de înţeles. Dar nu toate simbolurile visului conţin aluzii atît de transparente şi cînd ni se spune

că cravata este organul masculin, lemul, corpul feminin şi că mişcarea ascendentă, scara reprezintă relaţiile sexuale noi îndemnăm la reflecţie, atîta timp cît proba autenticităţii acestor simboluri n-a fost, pe de altă parte, făcută. Adăugăm aici că majoritatea simbolurilor, visului este bisexuală, acestea putînd, după împrejurări, să fie raportate la organele celor două sexe.

Anumite simboluri au o folosinţă generală şi se întîlnesc la toţi cei ce visează care vorbesc aceeaşi limbă şi au aceeaşi formaţie intelectuală. Altele, de o folosinţă limitată, sînt create de către individ pe măsura nevoilor sale. Trebuie să se distingă în cadrul primelor, cele care sînt destinate, cu totul firesc prin folosirea în limba curentă, să reprezinte aspectele sexuale, spre exemplu cele care au legătură cu cultivarea: sămînţă, fecundaţie etc. In al doilea rînd, cele al căror raport cu aspectele sexuale par a data din epocile primitive şi n-au putut să se nască decît în conştientul nostru cel mai obscur. Oricum şi oricare i-ar fi natura, această forţă creatoare de simboluri nu s-a epuizat încă în zilele noastre. De remarcat că anumite descoperiri recente, ca aceea a balonului, au fost utilizate imediat din acest punct de vedere şi au trecut în rîndul simbolurilor sexuale.

Totuşi, am greşi dacă ne-am imagina că datorită unei cunoaşteri mai aprofundate a simbolicii visului (Cheia viselor) noi vom putea într-o zi să evităm chestionarea celui care a dormit despre gîndurile sale din starea de veghe şi să revenim la procedeele primitive de interpretare. Este imposibil să ştim a priori dacă conţinu-58

I

tul manifest al visului trebuie să fie luat în sens simbolic sau în sens propriu, deoarece există pe deasupra simboluri individuale şi nenumărate fluctuaţii în folosirea simbolurilor generale. Ceea ce se ştie cu siguranţă este faptul că nu toate materialele sînt simboluri. Cunoaşterea simbolurilor ne poate ajuta, într-o mare măsură, să traducem ceea ce rămîne obscur în conţinutul manifest al visului, dar ea nu face inutilă folosirea procedeului de mai sus. Cu atît mai mult ea ne va servi ca mijloc de investigaţie în cazul în care ideile visului ar fi nule sau insuficiente.

Simbolica visului ne pare, in mod egal, indispensabilă pentru analiza viselor zise "tipice", comune tuturor oamenilor şi a viselor individuale zise "periodice". Dacă n-am făcut decît să atingem aici în treacăt interesanta problemă a expresiei simbolice a visului, aceasta se datorează în mod sigur faptului că, prin importanţa sa, problema depăşeşte cadrul lucrării noastre. Ea ne conduce dincolo de domeniul visului, în cel al imaginilor populare. Aici vom vedea că simbolul se află la originea poveştilor, miturilor şi legendelor, în spiritul comic şi în folclor. Prin el vom descoperi raporturi intime între vis şi aceste producţii diverse. Dar noi ştim că el nu este creat de lucrarea visului, că el nu este altceva decît forma de expresie a gîndirii noastre inconştiente şi că el este acela care furnizează acestei lucrări materialele pentru a condensa, a deplasa şi a dramatiza.

■•3 *U*

■ ′■ ftj

,; BfYff,

î

XIII

Sîntem, desigur, departe de a fi indicat toate problemele care se pun cu privire la vis sau chiar de a fi rezolvat complet pe cele pe care le-am ridicat aici. Cititorii care sînt interesaţi de problemă, într-o manieră generală, îl trimitem la cartea Sancte de Sanctis, I Sogni, Torino, 1899. Cei care sînt interesaţi de o expunere mai completă a teoriei mele personale despre vis o

vor găsi în lucrarea mea, Die Traumdeutung, Leipzig und Wien, 1900. Să mai spunem în ce direcţie ni se pare dezirabil să se continue studiile asupra visului.

Stabilind, cum am făcut-o, că interpretarea unui vis constă în înlocuirea conţinutului său manifest prin ideile sale latente, în alţi termeni în desfacerea tramei care a fost urzită de către lucrarea visului pun, pe de o parte, o serie de noi probleme psihologice privind deasemenea natura şi formarea a ceea ce am numit refulare. Pe de altă parte, afirm existenţa ideilor latente ale visului, adică a materialelor abundente care pot da naştere formaţiunilor psihologice de prim ordin, întru totul asemănătoare producţiilor normale ale inteligenţei, dar care nu se pot manifesta în conştiinţă decît sub travestiul visului. Aceste ,idei latente există la toţi oamenii, deoarece toţi, chiar şi cei mai normali, sînt subiecte care visează. Relaţiilor lor cu conştiinţa şi cu refularea li se corelează problemele ulterioare, de primă importanţă în psihologie, cărora trebuie să le se amîne soluţia pînă în momentul în care se va ajunge, prin analiză, să se lămurească originea cîtorva alte formaţiuni psihopatice precum simptomele isterice şi obsesiile.

T CA UD: T AN

„ *VJ i l* fiUo - :. BA - Su.C.iA AOJi-Ţi -
1 *NR*-

Redactor: Nicolae Anghel Tehnoredactor: Gheorghe Burghelea
Bun de tipar: IANUARIE 1991 **Apflrut: 1991 Coli de tipar: 4**
Tiparul executat sub comanda nr. K la Tipografia Universul, str.Brezuianu nr.23 -25 Bucureşti, ROMÂNIA
60
Al i
<ft
tfrv r

De acelaşi autor, ..Editura Măiastră" va oferi în curînd publicului cititor:

trei eseuri
privind teoria sexualităţii.

cs
15*